İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI KARAMİZAH MERKEZİ AYLIK YAYIN ORGANIDIR

YIL 1
SAYI 11
1999

MİZAH KÜLTÜRÜ

Tembel Er Hasbi'nin çavuştan dayak yemediği bir dosya...

KARA

"BU DERGİ SİZİNDİR. ALABİLİRSİNİZ!"

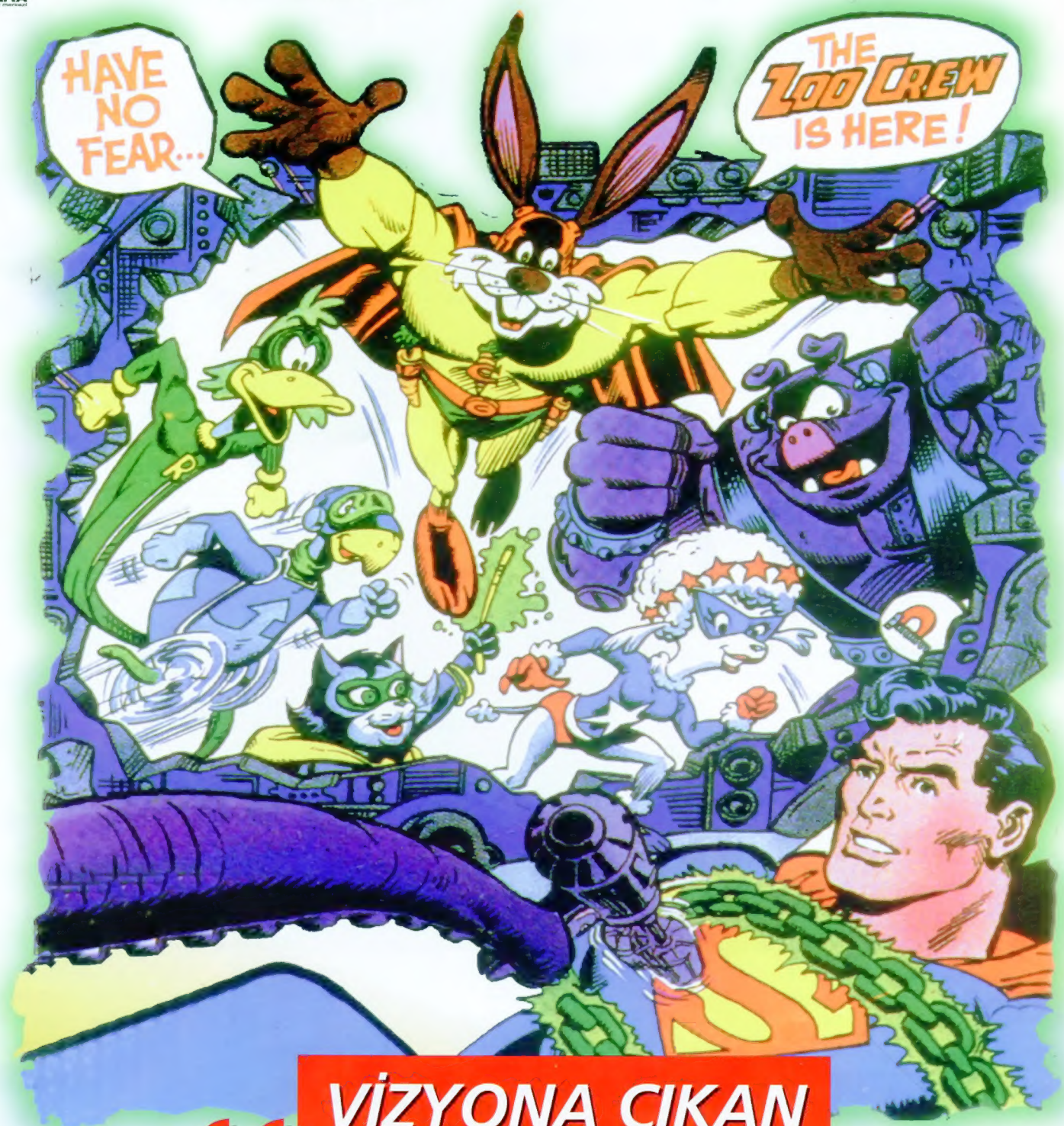

"VİZYONA ÇIKAN Tanınmış Kahramanların ÇİZGİ DOSYASI"

karikatürün de okulu mu olur?

OLDU!

KARA
mizah merkezi

KARA MİZAH MERKEZİ

Başvuru: Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Tünel İstanbul
Tel: 0212. 293 12 70 (3 hat), Fax: 0212. 293 12 73

▶ÇİZGİROMAN DOSYASI

Türkçedeki tercüme karşılığı "canlandırma" veya 'Hareketlendirme sanatı' olan 'Animation' bu temel amaç ve kaygılardan üretilegelmiştir. Ve elbette ki -bilhassa son yıllarda teknolojik uygulama yeteneği açısından iyice gelişen- çizgifilm sanatı da tıpkı resim ve sinema gibi bambaşka bir yaratı alanıdır. Hatta diğer bir aşina bakış açısına göre ise, çizgifilmin başlangıcı kareler dizini halindeki çizgiromanların daha sinemasal bir sunuma ulaşabilmesi düşünülerek ve amaçlanarak geliş(tiril)miştir. Diğer sanat dallarında olduğu gibi çizgifilmin de kendi sanatsal sunumuna yakışır ve uygunlukta özgün yaratma teknikleri, anlatım dili ve yayınlanma ortamı vardır.

SAYFA: 2

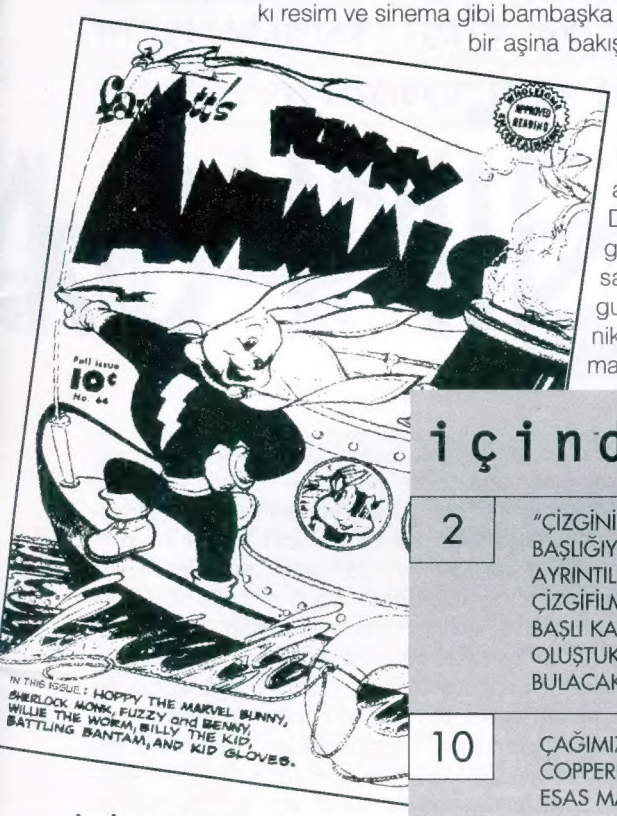

içindekiler

2	"ÇİZGİNİN ŞAHANE FİLMİ" BAŞLIĞIYLA ÇİZGİFİLM DOSYASI AYRINTILI OLARAK ELE ALINDI. ÇİZGİFİLM TEKNİKLERİNİ, BELLİ BAŞLI KAHRAMANLARIN NASIL OLUŞTUKLARINI BU DOSYADA BULACAKSINIZ...
10	ÇAĞIMIZIN MANDRAKESİ DAVID COPPERFIELD'E ATIFTA BULUNARAK ESAS MANDRAKEYİ İŞLEDİK...
13	KADIN KARİKATÜRİSTLERDEN "BİZ BIYIKSIZLAR"IN ÇİZERİ RAMİZE ERER'İ KONU ALDIK..
16	"MİLLİ MÜCADELEDE MİZAH" OLGUSU HEP SAKINILAN KONU OLMUŞTU. ARTIK DEĞİL...
18	USTA ÇİZER KÖKSAL ÇİFTÇİ'NİN BİR ÇALIŞMASI: CİMRİ PADİŞAH.
20	HALK MİZAHININ DAĞARCIĞINDA YÜZYILLARDIR YAŞATILAN BİLMECE UNSURUNDAN ÖRNEKLER..
24	KARAMİZAH MERKEZİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇİZDİKLERİ "AMATÖR" ÇİZGİLER...
30	MORT WALKER'IN ÜNLÜ ÇİZGİSİ HASBİ BEDELLİ ASKERLİKTEN YARARLANAMADI.. DOSYASINDA.

SİHİRBAZLAR KRALI

▶MANDRAKE

Kuyruklu smokin ceketli takım elbisesi, opera şapkası ve kırmızı siyah peleriniyle Mandrake, bir anlamda Lee Falk'un çocukken beğendiği tüm müzikhol sihirbazlarının birleşiminden oluşmuştu. Düzgünce ayrılmış biryantinli saçları ve taranmış bıyığı ile Mandrake karakterinin Falk'un kendi yüz anatomisini örnek alarak çizildiğini not etmekde ilginç bir nokta olacaktır.

SAYFA:10

▶MİLLİ MÜCADELE VE MİZAH

Kurtuluş Savaşı'yla beraber Türk Milleti'nin yurdunu işgal edenlere karşı mücadelesi başladığında yayını devam eden Karagöz mizah dergisi, İstanbul ve Ankara Hükümetleri'nin idarecileri arasındaki fikir farklılıklarını konu edinir olmuştu. Tabii bütün gelişmeleri matbaasının bulunduğu işgal altındaki İstanbul'dan takip edebiliyordu. İngiliz, Fransız, Yunan asker ve subaylarının elini kolunu sallayıp, istediklerini yaptı(rdı)kları günlerdi.

SAYFA:16

HASBİ: TEMBEL ER

Beetle Bailey, çizgiroman kahramanı Örümcek Adam'ın başlığındaki gibi miğferlerinin altından asla görünmeyen gözleriyle Mort Walker'ın askeri olmuştur. Beetle Bailey otoriteye karşı koyar, hep kestirme yollara kaçar. Ve Walker gibi o da isteksiz bir askerdir.

S:30

KARAMİZAH KÜLTÜR MERKEZİ KARİKATÜR OKULU ÖĞRENCİLERİNİN ÇİZGİLERİ

Editörden..

SEVGİLİ mizah dostları, Merhaba

Bu ay Sizlere Mizah Kültürü dergisinden değil biraz Karamizah Merkezi'nden bahsetmek istiyorum. 2000 yılı içersinde Kara Mizah Merkezinin gerçekleştirmeyi planladığı projeler var.

Bunlardan ilk üçü büyük usta Suat Yalaz için düşünülen "Suat Yalaz Haftası". İkincisi Türk mizahına damgasını vurmuş Akbaba Mizah Dergisi Söyleşileri ve Sergisi. Üçüncü de Türk mizahında unutulmaz yer edinmiş Gırgır ve Oğuz Aral Haftası.

Bu ilk üç proje 2000 yılının bahar aylarında gerçekleştirmeyi düşündüğümüz, sinema filmi, dia gösterisi, sergiler, söyleşiler gibi etkinliklerden oluşuyor. Böylece Kara Mizah Merkezi ve Mizah Kültür Dergisi ortaklaşa bir projeye imza attıkları gibi bütün bu etkinlikler Mizah Kültürü Dergisi sayesinde "unutulmazlar" arasındaki yerini alacak.

Bu projelerle ilgili İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Sayın Şenol Demiröz Bey'le görüşmelerimiz sürüyor.

İnşaallah "kültür işleri" Kara Mizah Merkezi'nin bu projelerini 2000 yılı için planlanan etkinliklerin arasına yaz aylarından önce alır.

HASAN KAÇAN

MİZAH KÜLTÜRÜ

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI
ADINA SAHİBİ
ŞENOL DEMİRÖZ

yayın yönetmeni HASAN KAÇAN
grafik tasarım MİKHAİL ERDOĞAN
yayın koordinatörleri
HAKAN ALPİN, METİN ÖZTÜRK
yazı işleri müdürü CEM AYTEPE
fotoğraf yönetmeni MURAT ÖZBEY
grafik uygulama
MEHMET ÇİÇEKYÜZLÜ, HAVVA KARADAĞ, SERPİL AKDAĞ, OKTAY KAÇAN

yapım
"HETEN KETEN LEKLEMDİLİK" 272 34 54
baskı "İNCELER OFSET" 576 56 44

Not: Geçen sayımızdaki Nejat Uygur söyleşisi Birgül Özkan'ın sorularından derlenmiştir.

Çizerler tarafından hazırlanan resimler ardarda kaydedilir ve bir film şeridi kullanılarak beyazperdeye yansıtılırsa, figürlerin ve çizgi karakterlerin tümü bakanlarda canlıymış gibi etki uyandırır...

ÇIZGININ ŞA

HAKAN ALPİN

Yirminci yüzyılın insanlık tarihine kazandırdığı en önemli popüler ve evrensel tema sinema olmuştur. Yeni bir yüz ve bin yılın eşiğindeyken geçen asrın bilhassa sanatsal değerlendirmesinde sinema sanatının kapsayacağı alanla birlikte hitap ettiği, ulaştığı insan sayısı yadsınamayacak cüssededir. Yedinci sanatın varolma nedenlerinden en önemlisi ise, çizili resimsel malzemeye bir nevi hareket kazandırmadır. Çizim yani resim sanatıyla kamera tekniğinin yani sinemanın beraber kulanılması sonucu ortaya çıkan, o göz kamaştırıcı malzeme de çizgifilmlerdir.

Türkçedeki tercüme karşılığı "canlandırma" veya 'Hareketlendirme sanatı' olan 'Animation' bu temel amaç ve kaygılardan üretilegelmiştir. Ve elbetteki -bilhassa son yıllarda teknolojik uygulama yeteneği açısından iyice gelişen- çizgifilm sanatı da tıpkı resim ve sinema gibi bambaşka bir yaratı alanıdır. Hatta diğer bir aşina bakış açısına göre ise, çizgifilmin başlangıcı kareler dizini halindeki çizgiromanların daha sinemasal bir sunuma ulaşabilmesi düşünülerek ve amaçlanarak geliş(tiril)miştir. Diğer sanat dallarında olduğu gibi çizgifilmin de kendi sanatsal sunumuna yakışır ve uygunlukta özgün teknikleri, anlatım dili ve yayınlanma ortamı vardır. Ve bunlar içerisinde en önemli öğesi kolaylıkla tahmin edilebilecek olan gidişat ya da kendisini tekrarlayan harekettir. Çizgifilmler konularını veya karakterlerini ve onların anlatacaklarını bu öğeyi kullanarak anlatırlar.İzleyicilerinde seyrederken uyandıracağı etkileri onu kullanarak sağlarlar. Bu önemli ve vazgeçil(e)mez tekniğin yanısıra hazırlanan çizimlerin yine uygun bir hızla aynı sinema filimlerindeki gibi birbirinin peşısıra yinelenmeleri sayesinde beklenen ve amaçlanan hareket olgusunu da yakalarlar.

Böylece çizgifilmler, yedinci sanatın tüm teknolojik gelişmelerinin ve ola naklarının işlerleiğine dayanan bir anlatım biçimi yakalar. Sinemada çekim aygıtı olan kamera, önceden hazırlanmış bir senaryoya göre akan kurguyu birbirini izleyen aşamalar halinde ve belli bir hızla film şeridi üstüne kaydeder. Aslında tek tek çekilmiş izlenimi veren bu fotoğraflar dizini, uygun bir hızla birbiri peşisıra sinema salonlarında veya kurulu düzeni olan beyaz bir perdede yansıtılarak gözde kesintisiz bir hareket oluyormuş izlenimi uyandırır. Saptanmış en doğal film karesi akış hızı, göz önünden saniyede 24 karenin geçmesidir. Çizgifilmde ise, hareketliliği beyazperdeye yansıtabilmek için, her biri bir öncekinden biraz farklı pozisyon içeren, ayrı ayrı resimler hazırlamak ve bunları tek tek filme alma zorunluluğu vardır. Çizerler tarafından hazırlanan resimler ardarda kaydedilir ve bir film şeridi kullanılarak beyazperdeye yansıtılırsa, figürlerin ve çizgi karakterlerin tümü canlıymış gibi etki uyandırır.

Pek çok uzun metrajlı Disney yapımı çizgi filmde seyirciye insani mesajlar aktarılır. Bu mesajların eğitici, öğretici ve ders verici olmasına dikkat edilir.

ÇİZGİFİLM HAZIRLAMA TEKNİKLERİ

Çeşitli canlandırma ve hareketlendirme teknikleri vardır. Bunlar içinde en ilkeli ve basiti, temel çizgi figürü bir arkaplan üstünde yürütmektir. Arkaplan denilen fon sabittir ve uzar gider. Basit el-kol hareketlendirmeleri sağlayacak birbirinden hafif farklı çizimlerle istenilen hızda hareket çözünürlülüğü sağlanmış olur. Bu basit hareket görüntüsünün yanısıra bir de kameranın yaklaştırılıp uzaklaştırılması yani objektifin zum yapmasıyla ya da sağ ve sol yanlara doğru hareket ettirilmesi gibi yollar kullanılarak değişkenlikler de elde edilebilir.

Pek çok uzun metrajlı veya dizi çizgifilmlerde ayrıca yukarıda anlattığımız şekilde hazırlanmış figürsel hareketler birbirinden farklı arkaplanlar kullanılarak defalarca kullanılır. İzleyicinin gözü çizgi karakteri olduğu kadar arka fonu da algılayaca-

HANE FİLMİ!

ğı için bu küçük hileler rahatsızlık yaratmazlar. Bu teknik sayesinde yürüme ya da koşma gibi yinelemeli basit hareketler arka arkaya birçok kez filme alınarak çizimlerine harcanacak zamandan da tasarruf edilir. En basit bir çizgifilmin bile teknik hazırlık kadrosunun jenerikteki sunumuna dikkat edilirse sayıca fazlalık hemen farkedilir. Buradan kısaca çıkarabileceğimiz sonuç ise, çizgifilmin tamamen bir ekip, hem de çok iyi bir teknik donanıma sahip yetenekli bir ekip tarafından hazırlanabileceğidir.

Bir başka teknik de çizilen resimlerden ardarda üç tane film karesi üstüne almaya dayanır. Bu sayede çizilecek resim sayısı bir saniye için 8 taneye iner. Çok uzun ve zahmetli bir sanat dalı olduğu için sadece gelişmiş ülkelerin birer çizgifilm sanayileri vardır. Ve bu sanata uzun yıllar önce yaptıkları ticari yatırımın meyvalarını yıllardır yemeyi de sürdürebilmektedirler. Şu an için dünyada belli başlı iki çizgifilm ekolünden bahsedilebilir: ABD ya da kısaca Walt Disney ve Japonya. Her iki ekol de yirminci yüzyılın başında temellerini attıkları bu sanatın sektöral altyapı ağlarının üzerine güçlü ve erişilmez ticari birer imparatorluk kurmuş durumdalar. Bunların dışında da gerek Avrupa'dan gerekse diğer birinci ve ikinci dünya ülkelerinden rakip çizgifilm sektörü oluşturma çabaları varsa da ancak va sadece kendi iç pazarları merkezli oldukça dar bir ticari alana sahiptirler.

Şu an için dünyada belli başlı iki çizgifilm ekolünden bahsedilebilir: ABD ya da kısaca Walt Disney ve Japonya. Her iki ekol de 20. YY. başında temellerini attıkları bu sanatın sektörel alt yapı ağlarının üzerine güçlü ve erişilmez ticari birer imparatorluk kurmuş durumdalar.

Tekrar çizgifilm hazırlama tekniklerine dönecek olursak; sağlanmaya çalışılan hareketlendirmenin kesik kesik görünmesinin sakıncalı olmadığı özel durumlar hariç tutulursa kısa bir çizgifilmde en az 15.000 çizim olmalıdır. Başka bir örnek vermek gerekirse birbuçuk saatlik bir Disney yapımı çizgifilmde yaklaşık 250.000 kare çizim kullanılır. Tabii son yıllarda çizgifilm sektörünün içine dahil olan görsel bilgisayar efektlerini de gözardı etmemek lazım.

Çizgifilm yapılırken senaryo aşamasından sonra basit ve rahat anlaşılır bir kurgu taslağı hazırlanır. Hemen ardından gelen aşama ise bu kurgunun sahnelere veya planlara ayrılmasıdır. Bu sırada devreye Baş Animatör adı verilen kişinin çalışmaları girer. Baş Animatör öncelikle filmde kullanılacak tüm çizgi karakterlerin her açıdan ve yönden çizim tasarımlarını gerçekleştirir, ardındansa bölümlenmiş her planın önemli aşamaları için taslaklar yapar. Bunlar genelde çizgi figürlerin yapması gereken ilk ve son hareketlerden oluşur. Artık sıra diğer amimatörlerin bunları temize çekerek aralarındaki boşlukları doldurmasına gelmiştir. Bütün bu çizimler saydam asetat kağıtların üzerine yapılır; böylece pekçok çizim üstüste yerleştirilerek aralarında hareketin kopukluğuna neden olabilecek bir eksikliğin olup olmadığı saptanabilir. Gelişen çizgifilm teknikleri sayesinde çizimler giderek doğrudan doğruya bu saydam asetatların üstüne yapılmaya başlanılmıştır. Görüntüler önden arkaya doğru ve aşama aşama özel cam katmanlar üstüne yerleştirilir, bunlar daha sonra birbirleri üstünden farklı hızlarla kaydırılarak, izlenecek bölümün derinlik hissi vermesi sağlanır. Özel kamera hareketleriyle daha farkedilebilir perspektif uygulamaları da sağlanabilir.

Renklendirme aşamasında uygulanan özel teknikler çizgifilm izleyicisinin üzerinde daha seyre doyum olmaz etkiler bırakmasını sağlar. Renklendirme genelde iki şekilde yapılmaktadır. İlki, çizimlerin iç kısımları ters taraflarından yani arkadan boyanır. Bu sırada kontür adıyla nitelenen siyah renkli çizimlerin boyanmamasına da dikkat edilir. Ayrıca genelde kontür çizimi olmayan arkafon çizimleri de tamamen renkli olarak tasarlanır. Çizgifilmlerin her aşamasında yapılması gereken teknik çalışmalar birbirinden farklı bilgiler gerektirdiğinden önceden ayrılmış görev ve işler de farklı kişilerce yapılır. Çizgifilmleri hazırlayan ekiplerin sayısının çok fazla ve kabarık olması da bu yüzdendir. Bu basit mantıkla bakıldığında ortaya şöyle bir sonuç çıkar: Çizer sayısı ne kadar az olursa filmler o kadar kısa, uygulanan canlandırma teknikleri daha sınırlı, çizimler de yalın ve basit olur. Ya da tam tersi çizer ve teknik uzman sayısının fazlalığıyla da daha uzun metrajlı ve çok daha kaliteli çizgifilmler hazırlanır. İkinci renklendirme tekniği ise,

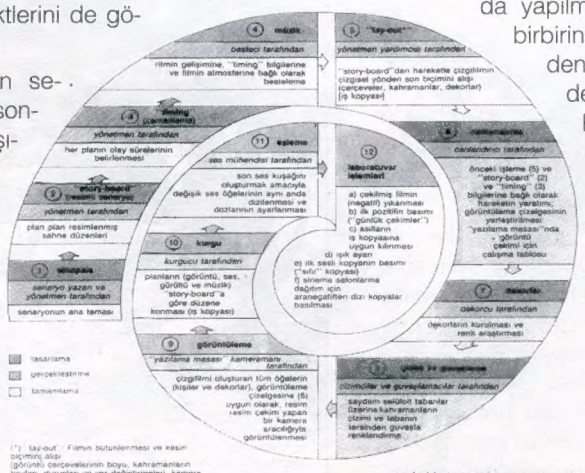

BİR ÇİZGİFİLMİN ÇEŞİTLİ HAZIRLIK EVRELERİ

Çizgifilmler başlangıçta bir kerelik bir izlence oluştururdu; yani kısa yaşamlıydı. Ancak son yıllarda iyice yaygınlaşan video ve cd'ler onları biriktebilir ve istenildiği zaman yeniden izlenebilir duruma getirmiştir.

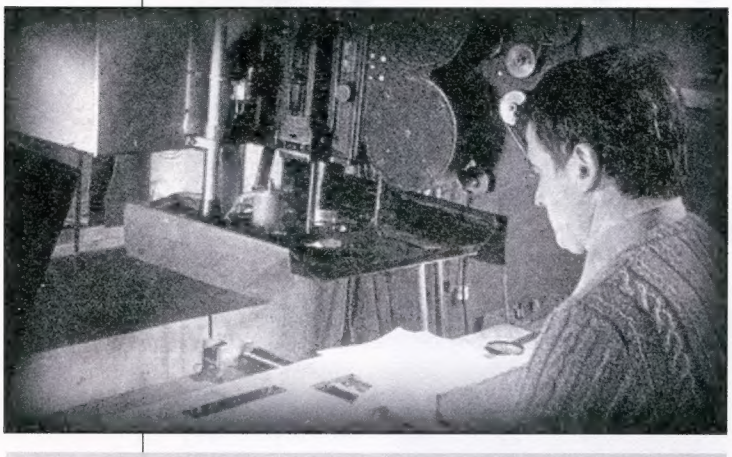

Çizgileri hareketlendirme oldukça zahmetli bir iş kısa bir çizgi filmde en az 15.000 çizim bulunmakta.

bilhassa 1980'lerden sonra daha yoğun olarak kullanılmaya başlanan bilgisayar desteğiyle yapılmaktadır.

Çizgifilmlerde konuşmaların yani diyalogların da büyük önemi vardır. Hollywood'un pekçok ünlü oyuncusuna Disney çizgifilmlerinde 'seslendirenler' bölümünde rastlamışızdır. Tüm diyaloglar, ünlemler ve öteki ses ve efektler çizgiromanlardaki gibi çizim biçiminde verilmez. Bütün işlem tıpkı sinemadaki gibi seslendirme ile karşılanır. Ve teknik basittir, çizimle ses arasındaki eşleştirme senkronizasyonla sağlanır. Çizgi filmlerde de yerine göre tıpkı çizgiromanlardakine benzeyen hız çizgilerinden, patlama efektlerinden ve bu tür simgelerden yararlanılır. Ayrıca çizgifilmlerde sinema filmlerinde kullanıldığı gibi müzik de vardır. Ve büyük prodüksiyonlarda ünlü sanatçıların seslendireceği özel besteler sipariş edilir.

Orjinal ismi Blondie (Sarışın) olan "Fatoş" dizisinin sempatik Basri'si.

Filmler ve çizgiromanlar gibi çizgifilmler de bir öykü anlatır, onların da bir kurguya dayanması gerekir. Aslan Kral, 101 Dalmaçyalı, Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler, Pocahontas,... gibi pekçok uzun metrajlı Disney yapımı çizgifilmde seyredenlere yönelik önemli bir insanı mesaj yüklüdür. Bu mesajların bilhassa eğitici, öğretici ve ders verici olmasına dikkat edilir.

Çizgifilmde de çizgiromanda olduğu gibi bir ya da daha çok tipleme olabilir ve bu karakterlerin başından geçenler film boyunca anlatılır. Tabii dizi biçiminde çizgifilmler de vardır: Heidi, Vikingler, Candy,... gibi. Bu tür diziler genellikle çizgiroman dizilerinin özelliklerini taşır. Onlarda da diziye yeni tiplerin eklenmesiyle, kahramanların alışıldık davranış kalıplarının zaman zaman değiştirilmesiyle, ve hatta o zamana kadar birbirinin karşısında olanların dost olmalarının sağlanmasıyla yenilenme ve çeşitlilik kazandırılır.

Çizgifilmler başlangıçta bir kerelik bir izlence oluştururdu, yani kısa yaşamlıydı. Ancak son yıllarda iyice yaygınlaşan video ve cd'ler onları biriktirilebilir ve istenildiği zaman yeniden izlenebilir duruma getirmiştir. Zaten gerek çizgiromanların ve gerek çizgifilmlerin en önemli ortak yanı, bir kez gerçekleştirildikten sonra çok kolay çoğaltılabilmeleridir. Bu sayede de geniş kitlelere seslenmektedirler.

Çizgifilm üreticileri genel olarak karikatürcü ve çizgiromancıların yeteneklerine benzer özellikler taşırlar. Buna bir de çizgiromancılarda olana yakınlıkta sinema sanatının anlatım olanaklarını iyi bilip çalışmalarında kullanma da eklenebilir.

Tasarım alanları sayesinde yaşanılan gerçek dünya ile yaşan(ıla)mayan dış dünya arasında benzerlik ya da belli bir parlellik kurulması sağlanır. Bu olgu ve amaç ne kadar güçlü olursa o denli popülarite kazanılır. Onlar gerçeğin kendisi olarak değil, onun oldukça farklı bir yansıması veya çözümlemesi olarak benzerlikler taşırlar. Onlarda hayvanlar düşünür konuşur,

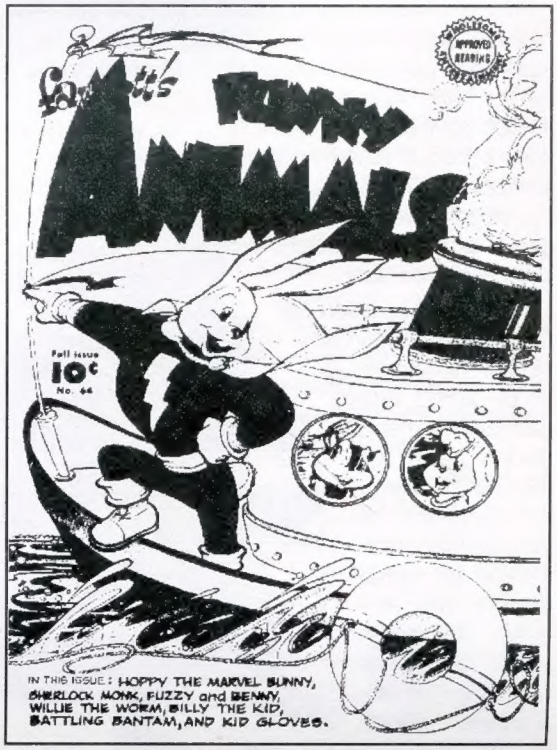

olmayan varlıklar canlanıverir, olmayacak işler hareketler kolaylıkla oluverir. Gerçek dünyada geçerli olmayan fiziksel ve ahenksel her şey çizgifilmlerin özellikleri sayesinde gerçeğe dönüşebilirler: Karınca Z, Tarzan the Ape Man,...vs. gibi.

TÜRMİYE'DE ÇİZGİFİLM

Karikatür sanatıyla en yakın ilişkisi olan ikinci yaratı alanı çizgifilmdir. Ülkemizde bilhassa karikatür kökenli çizerler 1930'lu yıllardan itibaren yabancı örneklerini sinema salonlarından takip ettikleri ve çok iyi bildikleri çizgifilm sinemasına ilgi duymuşlardır. Kağıt üstünde basılı yayın malzemelerinde yayınlanmak üzere çizdiklerinin beyazperdede canlandırılması konusunda -mecburiyetten- ilkel denebilecek tarzda ve tek başlarına çalışmalar yapmışlardır. Bu alandaki ilk denemeleri dönemin en ünlü karikatüristi Cemal Nadir Güler yapmıştır. Ancak onun Amcabey isimli gazete stripini çizgifilm yapma çalışmaları teknik olanaksızlıklar ve maliyet yetersizlikleri nedeniyle yarım kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra başta Walt Disney yapımları olmak üzere pek çok yabancı çizgifilm ülkemiz sinemalarında gösterime girmiştir. Dumbo ve Bambi ilk akla gelen ve o dönemin çocuklarının sinema salonlarını hıncahınç doldurdukları ilk çizgifilmler olarak sinema tarihimize geçmişlerdir. MGM ve Walt Disney film şirketlerinin en ünlü yapımları birbiri peşisıra sinemalarda gösterime giriyordu. Laurel&Hardy ve Charlie Chaplin'den sonra 1930'ların çocuklarının yüzlerinde tatlı gülümsemeler oluşturan komik çizgi karakterler devreye girmişlerdi. Tom ve Jerry isimli bir kedi-fare dizisi ise halen devam eden popülaritesiyle başı çekiyordu.

1950'li yıllarda çizgifilmler çeşitli şanssızlıklarla karşılaşmışlardır. Örnek olarak, yapımcı ve müteşebbis Turgut Demirağ tarafından desteklenen önemli bir çalışma, film banyosu için gönderildiği ABD'de kaybolmuş, bulunmamıştır...

Bunların gördüğü ilgi Türk çizerlerini de bu alanda çalışmalar yapmaya özendirmişti. 1948-49'da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde (bugün Mimar Sinan Üniversitesi) öğretim üyesi Vedat Ar tarafından yönetilen bir kursta ilk çizgifilm denemeleri gerçekleştirilmişti. Vedat Ar daha sonra bugün artık olmayan 'Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu'nda da çizim konusunda öğretmenlik yapmıştır. Onun kurduğu ve 1973 yılına kadar yani Yeşilçam sektör olarak tamamen bir tek türe saplanıp kalıncaya kadar çalışmış olan Filmar şirketi kısa metrajlı çizgifilmler gerçekleştirmiştir.

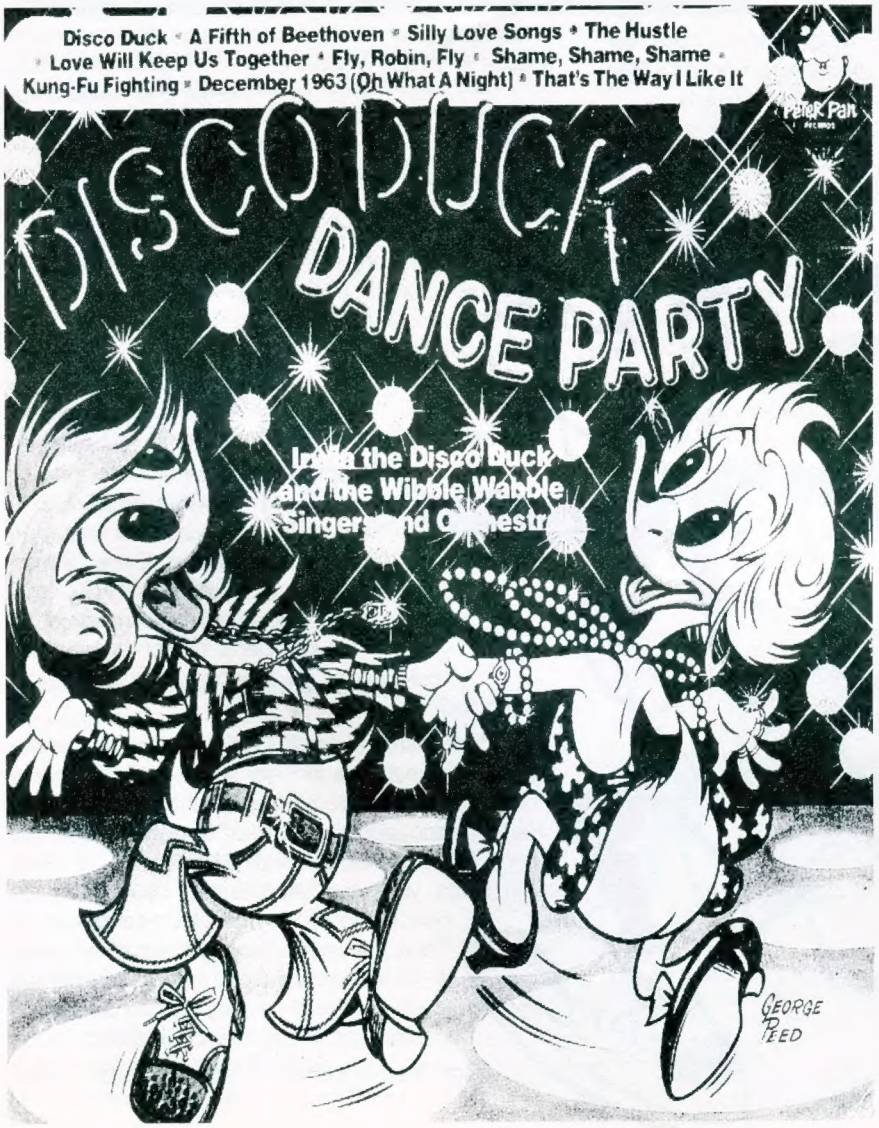

Disney'in ünlü kahramanı Donald Duck (Varyemez Amca) 'dan ilhamla türetilmiş karakter: Disco Duck!

1950'li yıllarda yapılan çizgifilmler çeşitli şanssızlıklarla karşılaşmışlardır. Yapımcı ve müteşebbis Turgut Demirağ tarafından desteklenen 'Evvel Zaman içinde' başlıklı ve günümüzde adı neredeyse bir efsane haline gelen önemli bir çalışma film banyosu için gönderildiği ABD'de kaybolmuştur.

Ondan hemen sonraki yıl yani 1951'de karikatürist ve desinatör Yüksel ünsal yönetiminde 20 kişilik bir çizer ekibiyle ilk uzun metrajlı Türk çizgifilmini hazırladı. Nasrettin Hoca ve Keloğlan gibi geleneksel Türk masal kahramanlarının maceralarını konu edinen bu çizgifilm de, izleyicilerin bu örneği varolan yabancı örneklerle karşılaştırmaya gitmesinden fazla başarılı bulunmamıştır. Bu nedenle bundan sonra

1978'in başlarında, Balkan Filmleri Şenliği çerçevesinde düzenlenen ulusal kısa film yarışmasının Meral Erez'in İtalya'da gerçekleştirdiği 5 dakika uzunluğundaki "Kedi" (Il Gatto) adlı çizgifilmi kazanmıştır...

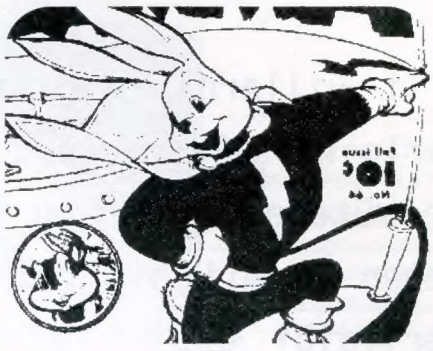

yapılan kimi denemeler de gösterime girme olanağı bulamamıştır.

Karikatürün sansürlerden dolayı durgun bir dönem yaşamaya başladığı 1960'lı yıllarda daha çok çizer yeni arayışlarla bu sanata yönelmiş, aralarından bir bölümü de yurt dışına giderek bu alanda çalışmıştır. Oğuz Aral'la kardeşi Tekin Aral ve Ferruh Doğan ile birlikte kurduğu 'Canlı Karikatür' adlı stüdyoda Koca Yusuf, Bu Şehr-i Stambul, Direklerarası, Ağustos Böceği ile Karınca,... gibi genelde ülke kültürüne yakın konuların işlendiği elliye yakın kısa çizgifilm projesi gerçekleştirmişlerdi. Ferruh Doğan'ın karikatürist arkadaşı Yalçın Çetin ile birlikte İsmail Dümbüllü'yü konu edinen bir çalışması da dönemin unutulmaması gereken örnekleri arasındadır. Yalçın Çetin ayrıca Boş Oda ve Evliya Çelebi başlıklı çizgifilmleri de yapmıştır.

Ali Ulvi Ersoy, Nihat Bali, Eflatun Nuri Erkoç, Bedri Koraman, Mıstık (Mustafa Eremektar), Yalçın Tüzecan (Sade Yalçın), Orhan Büyükdoğan da bu alanda çalışanlar arasındadır. Ünlü karikatürcülerin kurduğu çizgifilm şirketleri arasında Radar Reklam, Kare Reklam (daha sonra ortakları değiştikçe Karikatür Reklam, Stüdyo Çizgi) gibi adlar bulunmaktadır. Yalçın Çetin, Orhan Enez, Yurdagün Göker gibi yine karikatür kökenli çizerlerimiz bir süre Almanya'da animatörlük yapmışlardır. 1981 yılında kapanan İstanbul Reklam adlı tanıtımcılık şirketi de ürettiği çizgifilmlerle isim yapmıştır.

Bu alandaki en önemli başarıyı 1950'li yılların başında profesyonel çizerliğe başlamış olan Tonguç Yaşar elde etmiştir. Sezer Tansuğ ile birlikte hazırladığı Amentü Gemisi Nasıl Yürüdü? isimli kısa çizgifilmi 1972'de Adana'da düzenlenen 3. Altın Koza film festivalinde 'seçici kurul özel ödülü'nü kazanmıştır. Bu film 1973'de katıldığı 9. Annecy Çizgifilm şenliğinde ön elemeyi geçerek yabancı bir festivalde gösterilmeye değer bulunan ilk Türk çizgifilmi olmuştur. 1970'de bu çizgifilmle birlikte, Tan Oral'ın Sansür adlı çizgifilmi TRT kanalının özel ödülünü almıştır. 1972'de yine karikatürist Tonguç Yaşar o yıl içinde ilk çizgifilmi olan Bahar Nasıl Tamam Oldu'yu gerçekleştiren Meral Simer'le birlikte Yaşa Don Kişot adlı bir çizgifilm hazırlamıştır. Bu film ise, Darüşşafaka Sinema Kulübü'nün düzenlediği 'Birinci Uluslararası Kısa Filmler Şenliği'nde en iyi film ödülünü kazanmıştır.

1970'li yıllar çizgifilm açısından önceki onyıllara göre daha hareketli bir dönem olmuştur. Öncelikle 1970'de yapılan Hisar Kısa Film Yarışması'na Engin İnal "Silgi" adlı yapıtıyla katılmıştır. Ayrıca Gönül ve Orhan Taylan'ın çizgifilm mantalitesinde hazırladıkları kukla filmi olan "Lingo Lingo Şişeler" de bu yarışmada gösterilmiştir. Bundan sonraki birkaç yıla ise 1974'de Boğaziçi Üniversitesi Sinema Kulübü tarafından başlatılan kısa film yarışmaları damgasını vurmuştur. O yıl 65 KV isimli çizgifilmi ile birinciliği kazanan Cemal Erez'i Atilla Ülkümen'in çalışması (Güz) izlemiştir. 1975 yılında Emre Senan "Gergeadam" ile birinciliği kazanırken Ateş Akyüz "Evrim" ile ikinci olmuştur. 1976'da yine Emre Senan "Canlandırma Tabanca" ile birincilik ödülünü almış, Ateş Benice "Düğüm Nasıl Çözülür" ile ikinci olmuştur. 1977'de Emre Senan "Hayatında Eğri Çizgiyi İlk Kez Keşfeden Adam" ile bir kez daha birinci olurken Selçuk Aşkın "Bir Gün" adlı yapıtıyla ikinci gelmiştir.

1978'de Balkan Filmleri Şenliği çerçevesinde düzenlenen ulusal kısa film yarışmasını Meral Erez'in ıtalya'da gerçekleştirdiği beş dakika uzunluğundaki Kedi (Il Gatto) adlı çizgifilmi kazanmıştır. Yine aynı yıl içinde Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen Nasrettin Hoca yarışmasında birincilik ödülü Tunç İzberk'in "Hoca ile Hırsızlar" adlı yapıtı ile Tonguç Yaşar'ın "Hoca ile Hırsız" adlı yapıtı arasında paylaştırılmıştır. Ateş Benice "Hoca Bir Gün" ile ikinci, Emre Senan da "Kısasa Kısas" ile üçüncü olmuşlardır.

Verimlilik açısından daha durgun geçen 1980'li

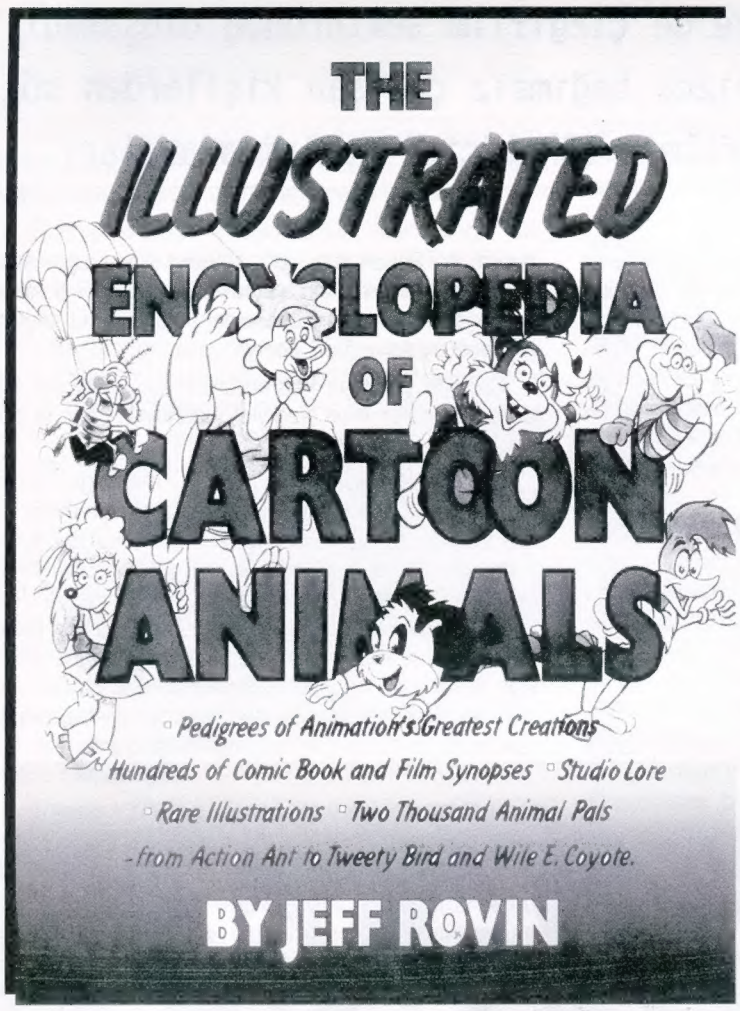

Batıda Çizgiroman yayımlanan sayısızçalışmadan biri: Hayvanların yer aldığı dizilerin ansiklopedisi.

yıllar boyunca ise 1982'de bir yıl önce yasaklanmış olan Akşehir Nasrettin Hoca Uluslararası Karikatür Yarışması yerine bir çizgifilm yarışmasının düzenlenmesiyle başlamış, Murat Havsa ile Yıldız Cıbıroğlu'nun birinciliği paylaştıkları yarışmada Atila Ergüder ikinci, Bekir Susam üçüncü olmuş, Türker Ede, Feza Baykal ve Timuçin Tarhanlı da özel ödül almışlardır. Çizgifilm 1984'den beri Eskişehir'deki Anadolu Üniversitesi'nde ders olarak gösterilmektedir. Ayrıca Orhan Büyükdoğan Güzel Sanatlar Akademisi'nde (bugünkü Mimar Sinan Üniversitesi), Ahmet Sipahioğlu Dokuz Eylül Üniversitesi'nde çizgifilm dersleri vermişler, Tahsin Özgür de The Turkish Daily Animator (Günlük Türk Canlandırmacısı) adlı uluslararası nitelikteki haber mektubunu yayınlamıştır.

Türkiye'de tecimsel olarak üretilen ilk çizgifilmler daha çok reklamcılık kesimi tarafından desteklenen yapıtlar olmuştur. Sinemacıların kısa metrajlı film göstermekten kaçınmaları bu tür yapımların çoğalmasını engelleyen etkenlerin başında gelir.

1960'lı yıllarda sinemalarda gösterilen yabancı çizgi filmlerde de büyük ölçüde azalma olmuştur. 1970'den sonra televizyon en önemli tüketici durumuna gelmişse de onun için yapılan filmlerin sayısı çok değildir. Yabancı, özellikle ABD ve Japon çizgifilmlerinin ağır bastığı televizyonda çok az Türk yapımına rastlanır olmuştur. Bunun nedenleri arasında teknik olanaksızlıklar olduğu kadar televizyon kanallarının yurtdışından çok daha ucuza çizgifilmler bulması neden olmuştur. Yine bu çeşit özel kanalların sanatçılara koyduğu sınırlamalar ve özendirici olmayan tutum da etkin olmaktadır. Özel televizyonların yayına başlamasıyla çoğalan kanal sayısı da bunu değiştir(e)memiş, yabancı çizgifilmlerin egemenliği kaldırılamamıştır. Yine de Derviş Pasin-Ateş Benice ortak çalışma temposu, Ali Murat Erkorkmaz'ın Artnet'i ve Ella, Cartoon gibi şirketler önemli çizgifilm üreticileri olarak varlıklarını korumuşlardır. Gerçi bunların içinden, geçtiğimiz yıl içerisinde oluşan ekonomik zorluklardan dolayı Ella şirketi tam 26 çizer ve animatörünün işine bir anda son vermek durumunda kalmıştır. Bir yıl kadar sonra 5-6 çalışanı ile yeniden çalışma temposu içine girmiş olmasına rağmen ülkemizde gerek piyasadan alaylı olarak gerekse Eskişehir üniversitesi'nden okullu olarak yetişen pek çok animatör işsiz kalmıştır ve kalmaya devam etmektedir. Şahsen benim şahit olduğum pekçok animatör arkadaşım piyasada kendi alanları dışında işler yapmaya çabalayarak hayatlarını sürdürmeye çalışıyorlar. TRT kanalında ise, Artistik Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı bir canlandırma birimi kurulmuş ve yöneticiliğine Tufan Subaşı getirilmiştir.

Sevilen diziler arasında Hanna-Barbera tarafından hazırlanan ve Amerika'ya özgü bir yaşama biçimini aktaran Taş Devri (The Flintstones) ve bilimkurgu temasını işleyen Jetgiller (Jetsons) karikatürize çizgileriyle mizahı kullanmaktadır. Yazarı Goscinny ile çizeri Morris'in Fransız olmalarına karşın ABD'de çizgifilmleştirilen Red Kit de (Lucky Luke) öyledir. Çocuklara yönelik diziler arasında Belçikalı Peyo'nun Şirinler'i (Smurfs), İsveçli yazar Selma Lagerlöf'ün ünlü yapıtının uyarlaması olan Uçan Kaz (Nils Holgersson) bulunmaktadır. Heidi, He-Man, Voltran, Snoopy gibi çizgifilm dizileri ve tabii ki hemen hepsi birer vazgeçilmez olan Walt Disney yapımları da ülkemizde en beğenilen çizgifilmler olmayı sürdürmektedirler.

Bilgisayar destekli canlandırma yöntemlerinin kullanılmaya başlaması 1980'li yılların ikinci yarısından sonra bu alanda yeni bir canlanmaya, yapımcıların konulu uzun çizgifilmleri daha rahat projelendirmelerini sağlamıştır. Televizyonda yayımlanan Türk yapıtlarının sayıca azlığına karşın 1980'li yılların ortaların-

Yazar ve çizer Fransız olmasına rağmen Red Kit (Lucky Luke) Amerika'da çizgi filme dönüştürüldü.

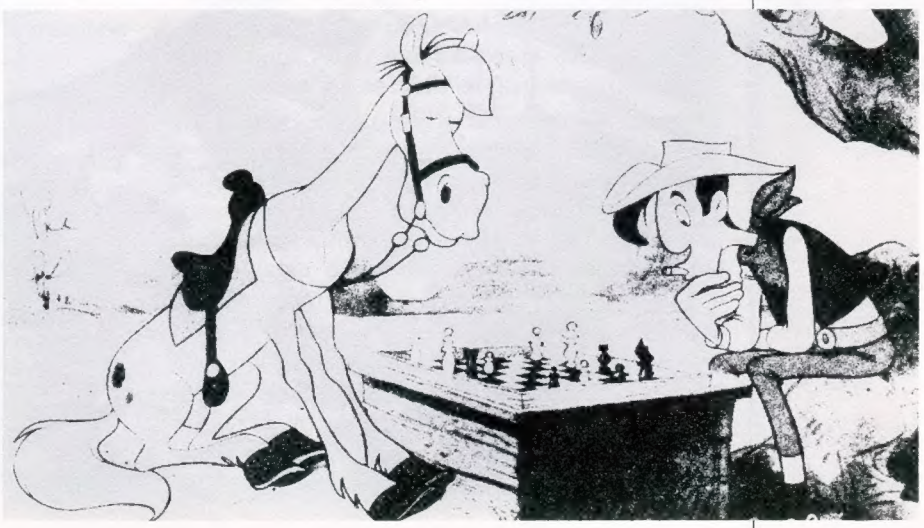

Ateş Benice, Türkiye'de çizgifilm sektörünün oluşamadığına inanıyor. Yalnızca bağımsız çalışan kişilerden söz edilebiliyor. Çizgifilmin tüketicisi reklam ajansları...

da gösterime giren ve biri Evliya Çelebi'nin gezilerini konu edinen çocuk dizisi için hazırlanmış çizgifilm bölümleri ile öteki de Deli Dumrul gibi Dede Korkut masallarından uyarlanmış daha uzunca filmler, çizgifilm tekniğini başarılı bir biçimde kullanan denemeler olarak sayılabilirler. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un "Fethi" veya "Emre", "Karınca Ailesi" adlı Türk animatörlerinin hazırladıkları yerli yapımları da hatırlamakta fayda vardır.

Son olarak 1992 yılında Türk Çizgi Filimciler Derneği adı altında kurulan ve ülkemizde çizgifilm üreticilerinin ve şirketlerinin haklarını savunmak, onları bir dernek çatısı altında bir araya getirmeyi amaçlayarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

ÇİZGİLİ HAYATLAR

Aslan Kral'dan sonra, yine bir Walt Disney klasiği "Leydi ile Sokak Köpeği" İstanbul sinemalarında... Filmin ilanlarında "Daima anlatılan en büyük aşk hikâyelerinden biri", "Bu mükemmel çizgi film her yaştan herkese bir armağan" deniyor.

Çizgiyle yaratılan kahramanlar, reel dünyanın bir parçası oldular. Artık çizgiyle düşünüyor, çizgiyle gülüyor, çizgiyle ağlıyoruz.

Çizgi filmin babası Walt Disney. Ama bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra Japonya, Kore ve Çin bu alanda oldukça önemli üretime sahip. Avrupa'da durum biraz farklı. Sovyetler Birliği döneminde önemli bir üretim gerçekleştiren Çekoslovakya, Polonya, Macaristan ve Bulgaristan ise çizgi film üretiminde eskisi kadar etkin değil. Yugoslavyada öyle. Batı Avrupa'da ise, maliyetlerinin yüksek olması nedeni ile çizgi film yapımevleri, yapımlarını fason olarak Japonya'da ve Çin'de gerçekleştiriyorlar.

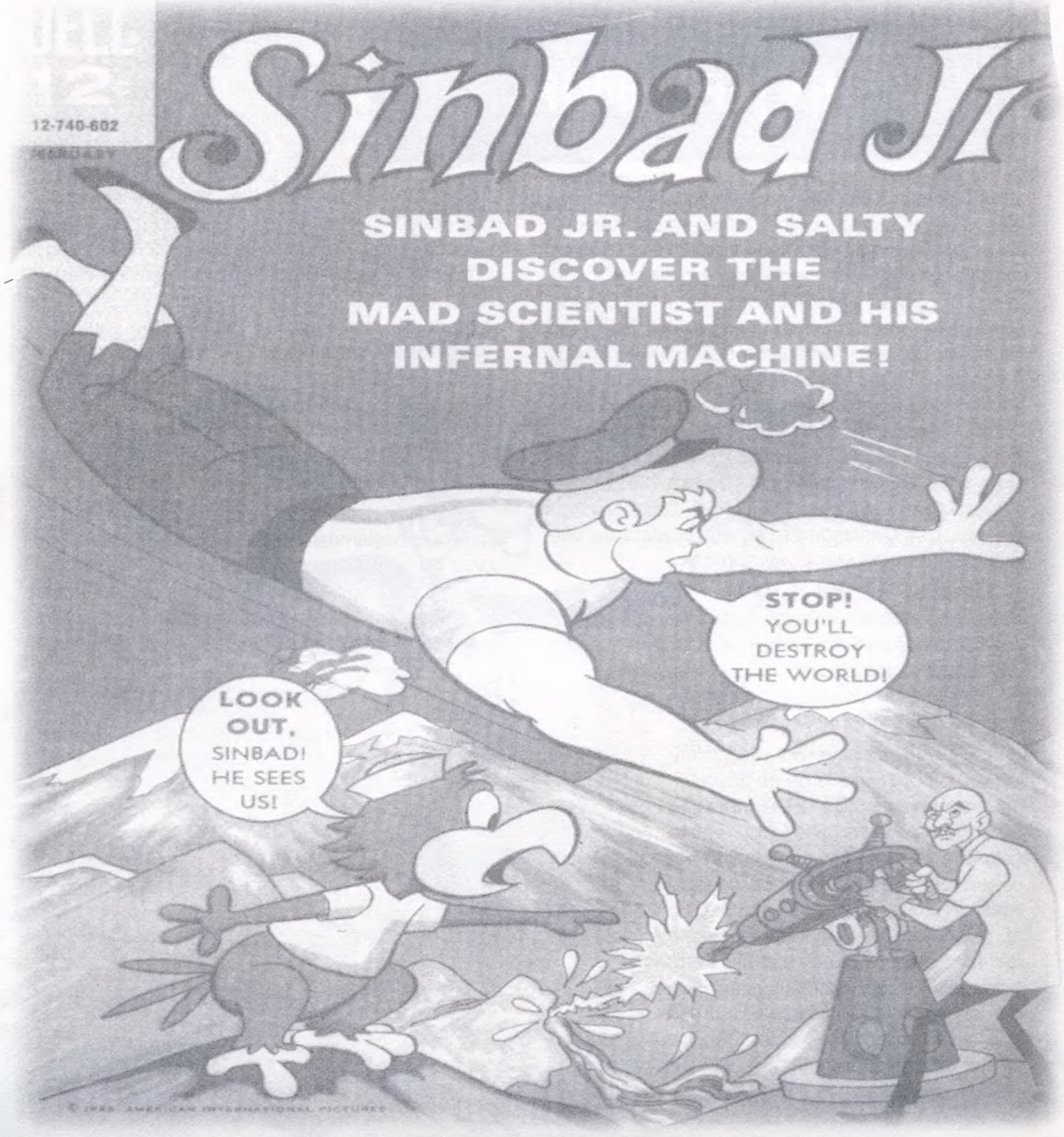

1001 Gece Masalları'nın ünlü gemicisi Sinbad'ın gördüğü ilgi çizgi roman piyasasını hareketlendirmiş ve ortaya enteresan bir karakter çıkmış: "Sinbad'ın oğlu".

Peki Türkiye'nin çizgi film serüveni hangi aşamada? Çizgi filmin Türkiye'deki gelişimini bilen, sıkıntılarını çekmiş, animatör Ateş Benice söze şöyle başlıyor:

"Yirmi altı aydır çizgi film üretiyorum. Çizgi film sektörünün kurulması için, özellikle de seri üretimler yapılacaksa finansa ve pazarlamaya ihtiyaç var."

Türkiye'de çizgi film sektörünün oluşması için çok çalışmış ve Derviş Pasin'le beraber TRT'ye filmler yapmış Benice. "TRT durmadan filmler sipariş ediyor, biz ise, bütün performansımızla çalışıyorduk" diyor. "Her şey çok güzel gidiyordu. TRT, yaptığımız Karınca Ailesi'ni 22 ülkeye satma başarısını gösterdi. Ama genel müdür değişince her şey bitti. Biz, 35 kişilik kadro ortada kaldık. Belki devam etseydik, şimdi çoktan kurulmuştu çizgi film sektörü".

Benice, Türkiye'de çizgi film sektörü oluşamadığına inanıyor. Yalnızca bağımsız çalışan kişilerden söz edilebiliyor. Çizgi filmin tek tüketicisi reklam ajansları. Onun dışında tüketici olarak televizyon düğmesine basıp seyreden insanlar ise önlerine ne konursa onu kabul ediyorlar.

Yine de umutlanmışlar, belki de iş bir sektöre varır diye. Çünkü TRT durmadan sipariş veriyormuş. Bir tek onlar da değil. Başka kurumlar da TRT'ye iş yapmaya başlamışlar...

Anlaşılan TRT'nin Türkiye'de çizgi film sektörünün kurulmasına öncülük etmesine ramak kalmış. Ama sadece kalmış:

"Çok güzel gelişmelerdi bunlar. TRT'de her şey filizlenebilirdi. Ama tam kendimize güvenmişken, başka pazarlara bakınmaya başlamışken, işte bir genel müdür geldi ve her şeyi 'pat' diye bitiriverdi."

Kerim Aydın Erdem, "Tamam artık bundan sonra çizgi film falan yaptırmıyorum" demiş. Yıl 1989-90... 35 çalışanla ortada kalmışlar. Yalnız onlar değil, başkaları da... Kimse, bir daha 'biz film yaptırmak istiyoruz' diye gelmemiş. Bu iş de böyle bitmiş. "Ama öbür taraftan Eskişehir'deki okul habire mezun veriyor. Ne edecekler, ne yapacaklar, bilmiyorum doğrusu" diyor Benice.

Ateş Benice'nin eski ortağı Derviş Pasin'in de çalıştığı Umut Sanat Animasyon Stüdyosu ikinci durağımız.

Stüdyonun Genel Koordinatörü, TRT'de 1978 yılında Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği'ni tasarlayan ve on iki yıl bu organizasyonu gerçekleştiren Dr. Tekin Özertem.

Stüdyo, konforlu gözüküyor. Her tarafta ışıklı masalar, bilgisayarlar, çalışan otuz beş civarında insan...

Umut Sanat, Türkiye'de çizgi film sektörünün ayağa kalkması için birçok çalışma başlatmış. Çalışan animatörlerin çoğu ise, erkek. "Erkekler animasyonu daha iyi yapar" diyorlar yarı şaka yarı ciddi.

Özertem, şirketin misyonunu şöyle açıklıyor:

Umut Sanat, yabancı çizgi filmler yanı sıra kendi kültürümüzün değerlerini ve renklerini taşıyan çizgi filmler üreterek bu dengesizliği gidermek amacı ile yola çıkmış. Yaşanmış bir örnek veriyor:

"Bir arkadaşımın evine davetliydim. Küçük bir çocukları var. Öykü yazıyormuş. Getir de bir okuyayım dedim. Öykü bir Amerikan kasabasında geçiyor. Öykünün kahramanlarının adı Jim, Jane. Bu öyküyü yazan yedi yaşında idi o zamanlar..."

Türkiye'de yetişkinlere göre çizgi filmin de olması gerektiği görüşünde:

"Çekül Vakfı için ürettiğimiz 7 Ağaç Kampanyası ile ilgili iki yapımımız, yetişkinlere yönelik. Bu iki çizgi film çeşitli televizyonlar tarafından yayınlandı ve yayınlanmakta. Ayrıca Portekiz'de yapılacak Uluslararası Çizgi Film Yarışması'nda ön elemeleri aşarak yarışmaya kabul edilmiş bulunuyor. Yaşar Kemal'in "Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca" adlı romanından yola çıkarak gerçekleştirmeyi tasarladığımız yapım da yine çocukların yanı sıra gençlere ve yetişkinlere yönelik olacak.

"Türkiye, çizgi film bakımından ilginç bir ülke," diyor Özertem: "Çizgi film yapımının en önemli öğesini oluşturan sanatçılar yönünden oldukça zengin, buna karşın yapımevleri açısından da oldukça fakir bir görünüme sahip."

İç pazara ve dış pazarlara yönelik yapımlar üretmek ilkesinden yola çıktıklarını belirtiyor.

BİZİM CİTY "BİZİM ŞEHİR"

Türkiye'de çizgi filmin yaşadığı yerlerden biri de atv. Salih Memecan ve F. Gürcan Mermertaş, atv'nin ana haber bülteni için siyasal içerikli kısa çizgi film 'Bizimcity'i üretiyorlar. Televizyon haberlerine ve siyasete hafif bir bakış olarak nitelendiriyor Bizimcity'i Memecan.

"Olumsuz yönde tepkiler almıyoruz. Niye beni kötü çizmişler, beni çok kötü harcamışlar diye şu ana kadar hiç tepki almadık. Daha çok beni ne komik çizmişler diye tepkiler alıyoruz."

Orta öğretimini, masterini ve doktorasını yurtdışında yapmış bir mimar Memecan. Teknolojinin en son nimetlerini odasında toplamış. O da Türkiye'de çizgi film yapmasını bilen bir sürü animatörün olduğunu, ama çizgi film sektörünün oluşmadığını anlatıyor.

Bizimcity'i hayata geçiren, canlandıran ise, F. Gürcan Mermertaş. Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun. 1993'ten beri atv'de. Bizimcity'i hayata geçiriyor.

Türkiye'de sadece çocuklara yönelik çizgi filmlerin olduğuna dikkat çeken Mermertaş, "Türkiye'de çizgi filmin sadece çocuklara özgü olduğu sanılıyor. Genelde çocuklar için alınan çizgi filmleri izliyoruz. Yetişkinler için çizgi filmler görünce şaşırıyoruz."

Üretmekten memnun, ama tek bir şeyden yakınıyor. "Bizimcity politikayla birebir bağlantılı olduğu için güncelliğini kaybediyor. İnsanlar bugün söylediklerini ertesi gün inkâr ettiklerinden çizilenler günübirlik oluyor."

Yaptığı işin en zor aşamasını şöyle anlatıyor:

"Biz ana haber bültenine yetiştirmek için öğleyin çizmeye başlıyoruz. Ancak yetiştirebiliyoruz. En zor olanı ise, kurgu odasından haber merkezine kadar koşup yetiştirmek".

Kurulmakta olan çizgi film sektörü anlaşılan, sorunsuz değil. Ama çalışanları yine de çizgiyle oluşturdukları dünya içinde mutlu bir görüntü sergiliyorlar.

Ateş Benice, şu sıralar iki filmini bitirmek üzere. İnsanın kişiliğinin çizgilere yansıdığını belirtiyor. "Her ne kadar gözleme dayansa da benim kahramanım şunu yapsın, bunu yapsın dese de ister istemez animatör, kendi ruhsal dünyasından bir şeyler aktarıyor. En yakından gözlemlediğimiz kişi kendimizdir ve mutlaka yansır."

Dr. Tekin Özertem, Umut Sanat'la Türkiye'de çizgi film için önemli bir çaba içinde. Çizmiyor, ama onun en çok sevdiği çizgi kahramanı Peter Pan. "Neler düşlerdim çocukluğumda/ben bir yanda dünya bir yanda/kaygısız uyurdum geceleri/ve Peter Pan'ı beklerdim rüyalarımda."

Kuyruklu smokin ceketitakım elbisesi, opera şapkası ve kırmızı siyah peleriniyle Mandrake, bir anlamda tüm müzikhol sihirbazlarının birleşiminden oluşmuştur...

Mandrake! derk

SERPİL AKDAĞ

Lee Falk ve ressam Phil Davis 1934 yılı başlarında sihirbaz Mandrake'yi gerçekleştirmek için güçlerini birleştirmişlerdi. İkili, önce King Feature Syndicate şirketiyle hazırladıkları eserin dağıtımını sağlamak üzere yayın anlaşması yaptı. Bu tür şirketler sendika adı altında ajans gibi çalışarak ABD'de hemen hemen bütün yayıncılık faaliyetlerini organize ediyorlardı. Böylelikle artık Mandrake çizgiromanının bütün yayım hakları King Feature Syndicate'e ait olmuştu. Falk ve Davis ise bu şirketle yaptıkları anlaşma gereği KFS'nin kadrolu sanatçıları olmuşlardı. Ve nihayet bu ticari birlikteliğin -ilerleyen yıllarda tüm dünyada tanınacak olan- ürünü Mandrake, ilk olarak 11 Haziran 1934'te günlük strip olarak Amerika'nın en önemli günlük gazetelerinde göründü. Daha sonra 1935 yılının Şubat ayında ise renkli versiyonları farklı maceralarla bu gazetelerin pazar sayfalarına da geçti.

Kuyruklu smokin ceketli takım elbisesi, opera şapkası ve kırmızı siyah peleriniyle Mandrake, bir anlamda Lee Falk'un çocukken beğendiği tüm müzikhol sihirbazlarının birleşiminden oluşmuştu. Düzgünce ayrılmış biryantinli saçları ve taranmış bıyığı ile Mandrake karakterinin Falk'un kendi yüz anatomisini örnek alarak çizildiğini not etmek de ilginç bir nokta olacaktır.

Başlangıçta Mandrake doğaüstü güçleri olan gerçek bir 'sihirbaz'dı ama daha sonra giderek daha insancıl bir kişilik kazanmıştır. Himalaya Dağları'nın doruklarında yer alan Tibet'te öğrenimini gördüğü hipnotizma ve illüzyonun bir 'master'ı olarak Mandrake, sadece şu üstün özellikleri kullanır olmuştu: Zeka, hızlı düşünme yeteneği, düşmanlarının üzerine gidecek cesaret (bu düşmanlar arasında güçlerini Mandrake'nin sahip olduğu beyaz büyüye karşı yönelten kara büyü masterleri, çılgın iksirciler ve dış uzaydan gelen istilacılar... vardır). Mandrake, maceraları esnasında sadık arkadaşı Lothar (Mandrake ülkemizde yayınlanırken Lothar'ın ismi Abdullah olarak değiştirilmiştir) tarafından yardım görür. Lothar uzak bir Afrika kabilesinin kralıdır ve Herkülsü gücü ile Mandrake'nin büyü gücünün yetersiz kaldığı veya devreye giremediği yerlerde devreye girerek Mandrake'nin saflarında yer alır. Mandrake ve Abdullah, Mandrake'nin bir Afrika seyahatinde karşılaşmış ve tanışmışlardır. Önce hasım olarak karşı karşıya gelen ikili; Abdullah'ın Mandrake'nin yaptığı illüzyonlarla afallamasının ardından onun düşman niyetler taşımayan iyi biri olduğuna kanaat getirmesiyle dostluğa dönüşmüştür.

Uzun soluklu bu çizgiromanda Mandrake'ye eşlik eden önemli bir karakter de Prenses Narda'dır. Mandrake bir anlamda 'dengini' prenses Narda karakterinde bulmuştur. Prenses Narda birçok olayda Mandrake ile beraber olmaya çalışmıştır. Ve sonunda ikisi bir tür 'morganatic' (kraliyet soyundan olmayan ve o seviyeye yükselemeyecek birisinin o seviyedeki bir asilzade ile yaşadığı birliktelik, evlilik vs.) birlikteliğe karar kılmış gibidirler. Daha sonraki yıl ve sayfalarda Mandrake'nin ikiz kardeşi Derek ve kız kardeşi Lenore de stripe eklenmiştir. Derek, abisi Mandrake'nin aksine kötü karakterli bir kişidir. Tibet'te beraber aldıkları felsefik eğitimin sonunda hocalarının büyük güçleri olan kristal küreyi Mandrake'ye emaneten vermeleri, ona layık görmeleriyle zayıflayan ilişkileri giderek kavga ve mücadeleye dönüşmüştür. Derek, kıskançlıktan artık Mandrake'nin sahip olduklarını ele geçirmeye çalışan biri konumundadır. Diğer kardeşi Lenore ise, zıpır, düşüncesizce hareketleri olan ve

en dur bir düşün

'gününü gün etmeye çalışan genç kız' karaktere sahiptir. Kısacası o da Mandrake'ye hiç benzemez...

Mandrake, ABD'de Xanadu adı verilen ulaşıl(a)maz villamsı evinde yaşar. Xanadu, bir tepenin üzerine her türlü lükse sahip, oldukça modern bir mimari ile inşa edilmiştir. Lee Falk'un senaryoyu oluşturan yazıları, canlı ve akıcı diyalogları hayalgücü bakımından zengin açılımları Mandrake'nin düz macera formatından kurtulup esrarengiz fantastik öykülere hatta bilimkurguya uzanmasını sağlamıştır. Ve bu öykü hattı ressam Phil Davis'in zarif stiliyle becerikli bir biçimde tamamlanmıştır. En azından ilerleyen yıllarda yakalandığı hastalık Davis'i gittikçe takatten düşürüp işi —neredeyse— komple asistanı olan karısına bırakıncaya kadar bu şekilde devam etti. Davis'in 1964'teki ölümünden sonra çizimler bugün hâlâ çalışmasına devam eden Fred Frederiks tarafından ele alınmıştır. Mandrake, daha baştan beri okurun beğenisi açısından başarılı olmuş ve beğenilmiştir. Özellikle 1940'lı ve 1950'li yıllarda yayımlanan çizgiromanlarda, ondan esinlenerek üretilen birçok taklidi ortaya çıkmıştır. 1939'da sinemaya da transfer olarak 'Mandrake The Magician' isimli bir seriyal filmi çekilmiştir. Columbia yapımı olan bu filmde, Sam Nelson&Norman Deming'in yönetmenliklerinde Warren Hull Sihirbaz Mandrake'yi canlandırmıştı. Uzun boylu zenci Al Kikume Abdullah'ı ve Doris Western ise Prenses Narda'yı beyazperdeye yansıtmışlardı. Lewis Wilson'lu Batman'le, Tom Tyler'lı Kızılmaske'nin ise 1943 yılında sinemada ilk kez gözüktüğü düşünülürse Mandrake'nin çizgiroman kahramanları içerisinde sinema kariyerine çabuk başlayan bir çizgi karakter olduğu sonucu ortaya çıkar. Ünlü İtalyan yönetmen Federico Fellini ise, uzun yıllar çizgiroman kahramanı Mandrake'yi beyazperdeye aktarabilmek için çalışmıştır. Fellini'yi oldukça fazla etkileyen Mandrake tiplemesini projelendirmek maksadıyla yaptığı çalışmalar arasında kendi eliyle yaptığı bir storyboard (çizgili çekim taslağı) bile vardır. Eğer Fellini bu filmi gerçekleştirebilseydi Mandrake rolünde ünlü İtalyan aktörü Marcello Mastroianni'yi oynatmayı planlıyordu.

Günümüzde dahi Amerika'nın büyük günlük gazetelerinde yayınını süren Mandrake çizgiromanı işlediği birbirinden ilginç konularla okurların ve hayranlarının hâlâ gönlünde...

Gelelim Sihirbazlar Kralı Mandrake karakterinin uygulayıcılarına... Öncelik çizerin...

Başlangıçta, Mandrake doğaüstü güçleri olan gerçek bir "sihirbaz"dı. Ama daha sonra giderek daha insancıl bir kişilik kazanmıştır. Himalaya Dağları'nın doruklarında yer alan Tibet'te öğrenimini gördüğü hipnotizma ve illüzyonun bir "mastır"ı olarak Mandrake, sadece şu üstün özellikleri kullanır olmuştu: Zeka, hızlı düşünme yeteneği, dünyanın tüm düşmanların üzerine gidecek cesaretinin olması...

PHIL DAVIS VE ESERİ HAKKINDA

Amerikalı çizgiroman ressamı ve illüstratör olan sanatçı, 4 Mart 1906 yılında Saint Loise, Missouri'de doğmuştur. Washington Üniversitesi Sanat Okulu'nda okurken, bölgenin telefon şirketi için reklam grafikeri olarak çizimler yaptı. 1928 yılında yine reklamlara illüstrasyonlar yapan bir ressam olarak Saint Louise, Post-Dispatch'da çalıştı. Aynı zamanda farklı dergiler için illüstrasyon ve kapak resimleri de yaparak bu konuda farklı çizim tarzlarını geliştirmeye çalışmıştır. Yeteneğini ve çizgiroman çizimi hakkındaki

Mandrake, ABD'de Xanadu adı verilen ulaşılmaz villa evinde yaşar. Bir tepenin üzerine her lükse sahip, modern bir mimari ile inşa edilmiş. Lee Falk'un senaryoyu oluşturan yazıları akıcı diyalogları, zengin açılımları Mandrake'nin düz macera formatından kurtulup esrarengiz fantastik öykülere hatta bilimkurguya özenrmesini sağlamıştır.

bilgilerini arttırıp, Amerikan basınındaki bu yeni sektörün bünyesinde yerini alma planları yapmaya başladı. 1933'te yazar Lee Falk ile tanışıp onunla birlikte King Feature Syndicate için 'Sihirbaz Mandrake'yi gerçekleştirdiler. 1934 yılında günlük, 1935'ten itibaren ise renkli pazar sayfalarında bu karakterin maceralarını beraber hazırlamaya başladılar.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonrasında Phil Davis, Curtiss Wraight Hava Araçları şirketine sanat müdürü olarak atandı. Askerliğini de burada yaptı. A-25 bombardıman uçakları için kullanma kılavuzunun bir kısmının illüstrasyonlarını ve editörlüğünü yaptı. Bir moda desinatörü olan karısı Martha da Mandrake'nin çizimlerinde Davis'e katkı sağladı. Phil Davis 16 Aralık 1964'te kalp krizi geçirerek öldü. Davis'i ve çizgi stilini birkaç satırla şöyle tanıtabiliriz; belli ruh halleri ve tonlamalar çizme yeteneği nesnelerin ve karakterlerin konumlandırılması ile gölgeleme konusunda verdiği eserler birçok çizgiroman ressamının ve illüstratörün kendisinden etkilenmesine neden olmuş, ayrıca senaryonun çizgisel kurgulamasındaki başarısıyla Alain Resnais, Federico Fellini gibi film yönetmenlerinin övgüsünü kazanmıştır.

LEE FALK TASARIMCISI OLURSA...

1905 yılında Saint Louise-Montana'da doğmuş olan Amerikalı bir yazardır. Oldukça hareketli ve heyecanlı geçen yüksekokul günlerinden sonra bile okul gazetesinin yetişkin yaşına rağmen editörlüğünü yapmaya devam eden Lee Falk yazmaya tam anlamıyla 'tutkuluydu'. Kolej gazetesi için öyküler, makaleler ve şiirler yazmıştır. İllinois Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra bir süreliğine Saint Louise Reklam Ajansı için 'copywriter' (telifçi) olarak çalışmıştır.

Orada, ressam olarak çalışan ve sonradan dostu olan Missouri'li Phil Davis ile karşılaşmıştır. Çizgiroman strip yazarlığı konusunda ilk girişimi olan 'Sihirbaz Mandrake'yi birlikte hayal edip, yapılandırmışlardır. Bir bölgesel radyo istasyonu için prodüktör yazarlık yaptığı bir devreden sonra Lee Falk, çizgiroman ajanslarını dolaşıp onların çalışma dinlerini anaedebilmek amacıyla New York'a gitmiştir. Ve yaptığı bu girişimde başarılı olarak 1934'te Mandrake'yi King Feature Syndicate'e satmayı başardı. Tiplemenin başarısı öyle iyiydi ki 2 yıl sonra Lee Falk yine KFS için —bu kez ressam Ray Moore ile— The Phantom'u (Kızılmaske) yaptı. Mandrake The Magician ve The Phantom için senaryolar yazmanın dışında Lee Falk, birçok tiyatro eserini de hazırlamıştır. Bunlardan biri olan 'Eris' 1968'de Paris'de sahneye konulmuş ve 1973'te yine özel bir Fransız repertuar kumpanyası tarafından tekrar sahnelenmiştir.

1962'den sonra Lee Falk, bir grup The Phantom romanını Avon Book Yayınevi için kurgulamıştır. Lee Falk, çizgiroman yazarı olarak yaptığı çalışmalar nedeniyle bir de ödül almıştır.

Kendisine 1972'de İtalya'daki Lucca Çizgiroman Festivali'nde 'çizgiroman sanatına katkılarından dolayı' özel bir ödül verilmiştir. Grafik ressamlarının baskın miktarda çok olduğu bir ortamda Lee Falk, iki başarılı çizgiroman tiplemesinin müellifi olarak iyice belirginleşmiştir. Her zaman becerikli ve hayalgücü zengin bir kurgu yazarı olarak öne çıkmıştır. Son 50 yıldan fazladır ürettiği karakterler ve öyküleri dünya çapında olmaya devam etmektedir.

Özgürlük denince o özgürlüğün cılkını çıkartıyorsun. O zaman her şeye karşıydık; aileye, evliliğe. Ama şimdi anneciğime karşı değilim. Onu çok iyi anlıyorum. Evlendim, anne oldum; eskiden erkeklere bakışım da daha sertti...

"İzleyiciyim!"

MİZAH KÜLTÜRÜ

Kadın-erkek ilişkileri üzerine çizdiği hınzır karikatürler Hıbır, Pazartesi dergisi ve Radikal gazetesinde yayınlanan Ramize Erer, içinde az da olsa o kötü kızın olduğunu itiraf ediyor.

Lise yıllarında çizmeye başlayan Ramize Erer (34) aslında utangaç, içine kapanık bir kızcağızmış. Yanlış anlaşılırım korkusuyla espri bile yapamazmış. Ama karikatür çizerek her şeyi söyleyebilmiş. Lisede okurken iki arkadaşı onun kolundan tutup Gırgır'a götürünce, bir de Oğuz Aral o kadar erkek arasında Ramize'nin farkına varıp, "Hemen gel başla," deyince profesyonel hayatı başlamış.

Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde okurken, okul ne kadar güzel olsa da, resimle arasına kitapların ve hocaların girdiğini görmüş ve rahatsız olmuş. Ona çılgın biri gözüyle bakmışlar. Oysa o kendini hiç de çılgın olarak görmüyormuş.

Tüm bunlar onu resimden uzaklaştırıp, sokak hayatına benzettiği karikatüre yakınlaştırmış. Çizmeye başladığı ilk yıllarda da kadınları ve ilişkileri çizen Ramize Erer, o zamandan bu zamana yumuşadığını kabul ediyor. "Gençken uçta yaşanıyor.

Özgürlük denince o özgürlüğün cılkını çıkartıyorsun. O zaman her şeye karşıydık. Anneme, babama, aileme, evliliğe. Ama şimdi anneciğime karşı değilim, onu çok iyi anlıyorum. Evlendim, anne oldum. O zaman erkeklere bakışım da daha sertti. Yumruğum sıkılı şekilde çiziyordum galiba," diyor.

Erkekler çizdikleriniz yüzünden sizden korkuyor mu?

- Bir erkek arkadaşımla bir gün Roxy'de karşılaştık. Yanıma geldi. Gecenin sonuna doğru dedi ki, 'Ben seninle çok konuşmak istiyorum ama aklıma hep karikatürlerinde çizdiğin adamlar geliyor, onlardan biri olurum diye korkuyorum.'

Bundan sonra çizdiklerinizde iyi erkeklere rastlamayacak mıyız? Hep birbirinden kötü erkekler çizmenize çevrenizdeki erkekler kızmıyor mu?

- Tabii, hiç iyi erkek yok mu? Kızanlar oluyor. İyi erkek bana komik gelmiyor ki.

Eşiniz de sizin gibi çizer. Çizdikleriniz eşiniz tarafından hiç sansüre uğratılıyor mu?

- Bazen erkeksi bir sansürle karşılaşıyorum. Bu bir iki kere oldu. Ama normal de. İnsanlar hakikaten kendim istiyorum, yapıyorum zannediyorlar benim çizdiklerimi.

Kadınlar her zaman kaçan, istemeyen, utangaç taraf olarak gösterilirdi. Ama sizin karikatürlerinizde bunun tersi.

Olan şeyler açığa çıkmaya başladı işte.

Kim bu kötü kız?

- Kötü kız benim bir arkadaşım aslında. Onu düşünerek çizmiştim. Bu kız iki arkadaşına kötü kızın kendisi olduğunu söylemiş, onlar da okumaya başlamış ve onun maceralarını görünce kızı terketmişler.

Kötü kız değil misiniz yani?

- Bazen kötü kız oluyorum ama onun kadar değil.

Siz kendinizi çizseniz ortaya nasıl bir tip çıkar?

- Hiç bilemiyorum çünkü kendimi anlatamam. Ben izleyici olarak yaşıyorum. Aslında kendimi kara kaşlı kara gözlü biri gibi sıcak hissediyorum. Oysa ki görüntüm soğuk bulunuyor ve o zaman farkına varıyorum, sarı saçlı, beyaz tenli olduğumun.

Tüpçünün peşinde

Ramize Erer'in Pazartesi dergisinde her ay çizdiği karikatürlerin sayfa başlığı Tüpçü. Tombulca, kocası tesisatçı, boyu kadar çocukları olan bir ev kadını var başrolde. Tüpçüsüne deli gibi aşık. Hoş tüpçünün haberi bile yok ya. Bakın Ramize Erer neler söylüyor çok beğenilen bu karakteri hakkında: "Başta tüpçü yoktu, iki üç ay sonra çıktı. Çok tutuldu. Neden tutuldu bilmiyorum. Galiba kadınların içlerinde çok yaşadıkları bir şeyi çizdiğim için tutuldu. Tüpçüyü görürsek büyüsü gider gibi geliyor bana. Gerilim olması lazım ki böyle bir aşk olsun. Espri bulabildikçe tüpçü devam edecek."

Kaynak: Milliyet Pazar, 2 Kasım 1997, s. 50 (Aslı Çakır)

BİR ÇİZGİROMAN

KÖKSAL ÇİFTÇİ

"Cimri Padişah" 1

PADİŞAH CİMRİLİK ETMİŞ, BARIŞ ZAMANI ASKERLERİNE SIKINTI ÇEKTİRMİŞTİ.

"Cimri Padişah" 2

Kurtuluş Savaşı'yla beraber Türk Milleti'nin yurdunu işgal edenlere karşı mücadelesi başlamıştı. Bu dönemde yayınlanan Karagöz mizah dergisi, İstanbul ve Ankara Hükümetleri'nin idarecileri arasındaki fikir farklılıklarını konu edinerek "işgal yıllarını" dile getirdi...

Milli Mücade

MİZAH KÜLTÜRÜ

İnsanlarımızın, olayların, olgu ve erdemlerin bütününden yapılan çözümlemelerle topluma aktarılagelen mizahi duygu ve düşüncelerin anlatıma dönüştürülmesinden yapılanan Mizah Kültürümüz, kendi iç düzeneğini, dinamizmini kendi geliştirip kurmuştur. Bunu başaran her ulus gibi bizim de yerel motiflerle bezeli olan mizahımız, toplumsal ve sosyolojik kültürümüzün vazgeçil(e)mez bir parçasıdır.

Yanda: Emraz-ı Sariye (salgın hastalıklarda) mücadele heyeti fare getirenlere para veriyor. (Aydede, 1922)
KONU:
"- Nasılmış muhalefet? Şimdi böyle kaçacak sıcan deliği ararsın...
- Değil hanım değil.. Şimdi sıçan deliği meselesi bir nevi Boğaz meselesi oldu.."

Kurtuluş Savaşı'yla beraber Türk Milleti'nin yurdunu işgal edenlere karşı mücadelesi başladığında da yayını devam eden Karagöz mizah dergisi, İstanbul ve Ankara Hükümetleri'nin idarecileri arasındaki fikir farklılıklarını konu edinir olmuştu. Tabii bütün gelişmeleri matbaasının bulunduğu işgal altındaki İstanbul'dan takip edebiliyordu. İngiliz, Fransız, Yunan asker ve subaylarının elini kolunu sallayıp, istediklerini yaptı(rdı)kları günlerdi.

1908 yılında yayın hayatına atılan Karagöz mizah dergisi de, işte bu çalışılması zor işgal günlerinde en azından ulaşabildiği her Türk'e kendi bakış açısından memleketin durumunu aktarıyordu. Topu topu iki yaprak yani 4 sayfa hacmindeki Karagöz, adını aldığı kişiyi bu bakış açısından olaylara şahit olarak gösteriyordu. Yani gerek İstanbul, gerekse Ankara kaynaklı bütün bilgiler Karagöz ve ezeli dostu Hacivat tarafından izleniyor ve değerlendirmesi yine onlar tarafından yapılıyordu. Sanki o günleri yaşayan hemen herkesin —Milli Mücadeleciler hariç— eli ayağı tutulmuştu. Kimse yapmayı bırakın bir şey düşünmeye bile çekinir olmuştu.

Türk mizah dergiciliği ve karikatürü, Cumhuriyet'e Karagöz, Güleryüz, Akbaba, Zümrüdüanka, Kelebek mizah dergi ve gazeteleriyle; Sedat Nuri, Cemil Cem, Sedat Simavi, Cemal Nadir, Münif Fehim, Ratip Tahir Burak, Zeki Cemal, Ramiz Gökçe, Baha Bey, Hıdır Şevket, İhap Hulusi gibi çizerlerle girmişti.

1928 yılında yapılan Harf devrimi de işlevini başarmıştı. Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısal değişimlerini yakinen takip eden gelişmiş ülkelerin '15 yıl sürer' dediği, içerideki muhaliflerinse kâh güldüğü kâh karşı çıktığı Harf İnkılabı, Mustafa Kemal Paşa'nın "Ya 3 ayda olur, ya da hiç olmaz" sözleriyle biçimlenmişti... Ve tam 3 ay sonra Türk halkı Türkçe alfabe ile okuma-yazmaya alıştı. Bir gereklilik haline gelen ve bu sayede de yapılmak istenen toplumsal ve kültürel gelişme, bulunan bu formülle —neredeyse— sıfırlanan okur/yazar sayısı ile daha rahat gerçekleştirilmişti. Uzunca sayılabilecek bir süre kilitlenip kalan yayın hayatı, yeni 'Abece'nin giderek benimsenmesiyle basında canlanmayı sağlamıştır. Türk karikatür sanatı, bir yandan artık Latin harfleriyle basılan gazetelerdeki güncel karikatürlerle, diğer taraftan da yayınlanmakta olan mizah dergileriyle Cumhuriyet'in kurulmasını izleyen yıllar içinde gelişip biçimlenmeye başlamıştı. Çizilen karikatürler artık iyice sadeleşmişti. Karikatürün gündelik ve güncel olmaya başlaması da bu geçiş dönemine rastlar. Bu görsel sanatın ustaları, artık Türk halkını eskisi gibi canından bezmiş, Osmanlı kanun ve nizamlarının sıkılığıyla bunalmış ya da güçten takattan düşmüş

Altta: At yarışı manzaralarından diğer safhalar. (Zümrüdüanka Salnamesi, 1924)

ele ve mizah

olarak çizmiyordu. Ne de olsa "diktatör rejimi" diye nitelenen padişahlık gitmiş, yerine cumhuriyet ve demokrasi gelmişti. Fakat yine de sokaktaki halkın kaderi pek değişmemiş gibiydi. Canlı, dinamik, işleri peşinde koşan, çalışan çok mutlu insanlar ortalıkta yine pek yoktu. Arnavut kaldırımlı eski sokaklar, devrilecekmiş gibi duran cumbalı evler, yoğun çalışma temposundan yılmış memur tiplemeleri, devlet dairelerinde, sokakta, evde, tramvayda hep sıkıntılı ve düşünceli çiziliyordu yine...

Ee, kolay değildi ülke ve toplum için gerekli bunca çalışmayı kısa zamanda yapmak. Türk toplumu gerekli yeniliklere sahip çıkıp uygulamasını yapmaktan, yenilikleri yaşamaya fırsat bulamıyordu.

Karikatürlerin çizgi kalitesindeki gelişme ise, yaşanan bütün gelişmelerin, —belki geniş ve ayrı bir araştırmanın konusu olabilir— ilgili dönemin toplumsal sosyolojik yapısındaki değişimlerden daha fazla artıya sahipti.

1935 yılında CHP tarafından Sedat Simavi'ye devredilen Karagöz dergisi okurlara iki ayrı tutumu sergiliyordu, bu yıllarda. Karagöz 8 sayfalık daha basit içeriğiyle, siyahi mizah yazılarına ağırlık verirken; Akbaba ulaştığı yüksek tiraja uygun, genel bir yayın politikası uyguluyordu.

Cumhuriyet öncesi ve ilk Cumhuriyet yıllarındaki karikatür anlayışı, yazıyla yapılan mizahın çizgiyle tamamlanmasından ibaret gibiydi. Oysa bu dönemde karikatürcüler, işledikleri konularda kelime oyunları, memur-esnaf şakaları, karı-koca ilişkileri, serpilip büyüyen demokrasinin bir türlü rahat dönemeyen temel çarkları, toplumun orta tabakasının bu çarklarda sıkışıp kalan sorunlarını balon yazılarında da olduğu kadar, karikatürlerinde de, çizgilerinde de yaşatmaya başlamışlardı.

Güncellikten, yerellikten yavaş yavaş sıyrılan bu sanat dalı giderek daha evrensel ürünler sunmaya başlamıştı. Artık karikatürlerde işlenen konular doğa-insan perspektifi çıkışlıydı. Toplumsal yaşam biçimimiz ve öz kültürümüz yalın gerçekleriyle çizgilerde izleniyordu. Karikatür sanatçılarımız, ilk uluslararası yarışmalara da işte bu yıllarda katıldılar ve güzel başarılar elde edildi. Mizahı ve gülmeceyi ileten sadece fıkra değildi artık, kendi başına da var olabilen karikatürdü. Yazı, çizgiyi bütünleyen ve ancak onunla birlikte olduğunda doruğa ulaşan bir olguydu. Sadeleşmenin uç noktası olan yazısız anlatımlar bu dönemlerde daha çok önemsenmeye başlamıştı.

"Güleryüz" dergisi, verilen bağımsızlık mücadelesinin yani Kurtuluş Savaşı'nın yanında yer alan önemli bir mizah dergisiydi. Bu dergide sahibi Sedat Simavi'den kaynaklanan, Kuvvayi Milliyeci diye niteleyebileceğimiz karikatürler, halka yön veren ve yüreklendiren, ulus olabilmenin değerinin, bilincinin anlaşılması açısından oldukça etkin ve önem arzeden karikatürler özel bir işlevi yerine getiriyordu.

Yuvarlak resim:
KONU:
Bilardo Sahibi: "Yine sotaya getirdi ama çuhada hayır kalmadı." (Yunan Kralı Konstantin ile Mustafa Kemal Paşa, Aydede,1922)

Yanda solda:
KONU:
"Birinci kare: Avrupada Alim, ikinci kare Türkiye'de Alim." (Zümrüdüanka, 1924)

Altta:
KONU:
"Haftalık vukuat krokileri. Bu hafta pazar günkü yarışlardan bazı simalar" A. Möller'in esprisiyle.

BİR ÇİZGİROMAN

ENİS TEMİZEL

"Sağır Sultan" 1

"Sağır Sultan" 2

Bilmeceler, Anadolu kültürümüzde çok önemli bir yer tutar. Nükte yapısıyla, içerdiği mizahi unsuruyla ve bilgilendirme özelliğiyle, halk içinde yüzyıllardır canlılığını koruyor. Kuşaktan kuşağa aktarılarak sürdürülen bilmece kültüründen bir dizi örnek sunmak istiyoruz...

Yerde ne var,

1
Altından kozu var,
Üstünde gezi var;
Ucunda gözü var.

2
Elle beni, belle beni,
İskelede bekle beni,
Ben bir dudu kuşuyum;
Şekerle besle beni.

3
Küçük bakkal,
Dünyayı yutar.

4
Sarıdır safran gibi,
Okunur Kur'an gibi,
Ellerden ele gezer;
Mısıra sultan gibi.

5
Dağdan gelir takır, takır,
Ayakları gümüş, bakır.

6
Yerde gezer izi yok,
Havada uçar sesi yok,
Eti harâm, sütü helâl;
Canı var, kanı yok.

7
Atmaca hayvan gibi,
Acısı soğan gibi.

8
Çıt beri, çıt ileri
Söğüt altında
süt verir.

9
İdris gider izi yok,
Dürüst gider düzü yok,
İdris çörek yapmış;
Tadı var, tuzu yok.

10
Bostan borusu,
Su kurusu;
Ev örtüsü.

11
Anası yayvan kadın,
Babası büklüm hoca,
Kızı güzellerden güzel;
Oğlu meclislerde gezer.

12
Sarı öküzüm yattı kalkmaz,
Gök öküzüm gitti, gelmez.

13
Dumanı tüter,
İsterse gider,
Balık değildir;
Denizde yüzer.

14
Parlar,
ısıtmaz.

31
Kara
tavuk,
Karnı
yarık.

28
Dal
üstünde
sarı
oğlan.

32
Çili çili çilibak,
Çil hücre, çil tabak;
Orta yeri yumuşak.

yer boncuğu

15
Nar tanesi, nûr tanesi,
Dünyamızın bir tanesi.

19
Min min minare,
Ortası nâre,
Bin bir çiçek;
Bir lâle.

35
Dağda tak, tak,
Suda şıp şıp,
Arşın ayaklı;
Burma bıyıklı.

16
Ormandan yüksek,
Başaktan incedir.

34
Dağdan gelir
sekerek,
Kuru üzüm
dökerek.

17
Dam üstünde
yarım çörek.

23
Gide gide gittim,
Altın suya battım;
Güzellere baktım.

24
Bilmece, bildirmece,
Resim yapar, gündüz gece,
Duvarlara asılır,
Her gün ona bakılır,
Yapar resim bakınca,
Siler çabuk kaçınca;
Hattâ gülsen sen ona,
O da gülüverir sana.

20
Küçücük mezar,
Dünyayı gezer.

18
(C) iken (O) olur,
(O) iken (C) olur.

21
Altı manda, üstü keçi,
Minareye çıkarken gördüm.

22
Kafasının üstünde
yürüyen şey nedir?

26
Tap nedir, tapık nedir?
İlk baharda gümüş nedir?
Ne yerdedir, ne göktedir;
Cümle âlem içindedir.

33
Çil çanak,
cilveçanak,
Çil hücre,
çil varak.

27
Apul apul yürürsün,
Samur kürkün sürürsün,
Kırk halayık, kırk köle;
Niçin yayan yürürsün?

30
Alfabe içinde
en temiz
harf
hangisidir?

29
Dağdan gelir hız ile,
Yetmiş bin yıldız ile,
Ayağında benği var;
Her tarafla cengi var.

25
Hemen
silinir kaçınca.

36
Ben giderim, o gider,
Önümde tin tin eder.

40
Şu kadar fırkaç,
Bu kadar fırkaç,
Külleme fırkaç;
Fırkaçta fırkaç.

37
Ben giderim. O gider.
Metelik kadar iz eder.

90
Yüz çuval samanı taşıyabilir,
Bir tek çakıl taşını taşıyamaz.

39
Kara tepe,
ak tepe,
ışılar,
mışılar,
Derler,
toplar,
yutar.

38
Yedi delikli tokmak,
Bunu bilmeyen ahmak.

41
Altı mermer,
üstü mermer,
İçinde bir
kanlı berber.

46
Osman ağa hasta,
Enikleri usta,
Et yer, su içmez;
Bilmem ne heveste?

42
Uzundur, kızıldır,
Huysuzdur, tüysüzdür.

44
Minareden
attım kırılmadı,
İki taş arasına
koydum kırıldı.

43
Gider, gider izi yok,
Kör Osman'ın gözü yok.

45
Mini mini, tombul fini,
Sen bunun neresini seven?

47
Takır takır takraba,
İçinde var akraba.

48
Kapkara
kartmış,
Kıl dibini
örtmüş.

Kaynak: "Çocuklara Bilmeceler" kitabı, Hazırlayan: Ferit Ragıp Tuncor, 1949.

Bilmecelerin cevapları sayfa 29'da bulabilirsiniz.

52
Karanlıktan iki hanım gelir,
Beş halayık kargı gider.

53
Ak gümüşten bir kal'e,
Mahbûsu herkes bile,
Güneş onu kurtarır;
Evine ulaştırır.

49
Kıvrım kıvrım
karabukal
kümesi.

50
Dilim, dilim nar,
İncecik beli var,
Uçtu keklik;
Kaldı dilber.

58
Tepeye koydum yel aldı,
Dereye koydum sel aldı.

54
Kâğıl kağıl gaz gider,
Kağıltısı tez gider,
Ayağı nallı gelin;
Başı çullu gelin.

55
Antırili, mirili,
Kavalı kirili,
Koz içi mimili;
Kıya kıya habili.

51
Ev üstünde deri,
Altları geri.

59
Uzaktan baktım kara bulut gibi,
Yanına gittim demir kilit gibi.

56
Bir fırınım
var,
Dört somun
ekmek alır.

57
Karası katran gibi,
Sarısı safran gibi,
Gerisi düdük gibi;
Biz onu yedik gibi.

60
Akdeniz'le, Karadeniz karışıyor,
Kazancılarda kavga oluyor;
İpcilerde barışıyor.

61
Yolda gider,
Pire gibi iz eder.

62
Bir kızım var,
Gece gündüz
işleri var;
İşini bitiremez.

64
Elle beni, elle beni,
İskelede bekle beni,
Ben bir tutu kuşuyum;
Şekerle besle beni.

65
Alçacık dallı,
Yemesi ballı.

66
Hey gidi âdem,
İçi dolu badem.

63
Yer altında
gümüş düğme.

72
Biri demiş vah başım,
Biri demiş vah belim;
Biri demiş dünyalar benim.

67
Bir arabın
başındadır
tablası.

68
Birçok
çocuğum
var şapkalı.

69
Ufacık arabcık,
Başında bir tablacık.

70
Birisi
der ah
başım,
Birisi
der ah
belim.

73
Nehrin
bir
yakasından,
Diğer
yakasına
gölgesiz
geçer.

71
Hep içeri, hep içeri,
Başı dışarı.

75
Alaca, bulaca bir kaz,
Boynu bir karıştan az,
Annenin önüne korsan;
Hem tanbura çalar,
hem saz.

74
Sildim, süpürdüm,
Kuduz tavuk geldi, çöktü.

78
Bir acayip nesne
gördüm,
Dört duvarın
üstünde,
Eller iter, gözler
bakar;
Kol ve gövde
üstüne.

79
Beş ustam
var,
Ne içine
yonga
düşürür;
Ne dışına.

77
Ağzı var,
dili yok,
Karnı var,
bağırsağı yok.

76
Bağlarım gider,
Sökerim durur.

80
Beş kardeş,
beşi de sanat işler,
Dördü giyinmiş,
biri çıplak.

81
Yer
altında
gelin
gider.

89
Bu sabah bizim
bahçeye bir
kuş geldi,
Gak dedi,
guk dedi;
Bu dünyada
dört şeye
yok dedi.

82
Hey gidi, gidiver,
Şu gidiyi tutuver,
Ne tatlıca eti var;
Püskülünce kuyruğu var.

84
Alçacık yerden kar yağar.

88
Karşıdan bakarım ağarır.
Yanına gidince bağırır.

86
Dağı taşı dolanır,
Para gider, izi var.

83
Arabkir'den, Eğin'den
Haber aldım Bekin'den,
Benim bir kuşum var;
Tane yer göbeğinden.

85
Uçar, uçar,
Beyaz yapar.

87
Boş bir cepte ne bulunur?

KARAMİZAH MERKEZİ "KARİKATÜR

OKULU" ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

IŞIK ÖZBAY

FARUK GÜNİNDİ

BAHTİYAR

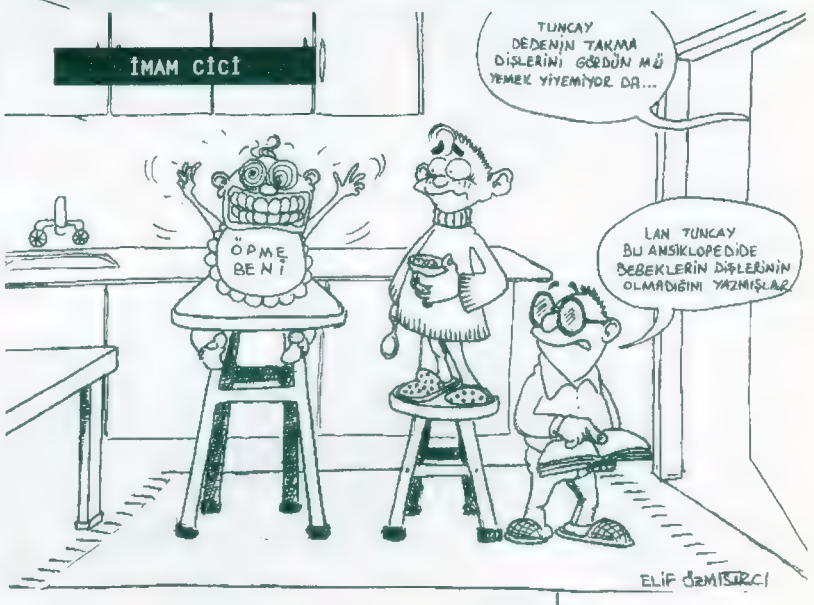

İMAM CİCİ

İSTANBUL GÜRBÜZ EFE İLKOKULU

Öğretmen- Semih yavrum, niye ödevini yapmadın?

Semih - Öğretmenim Anadolu Lisesi sınavına hazırlanıyorum.

Öğretmen - Daha ilkokul ikinci sınıfta sınavlara hazırlanacak kadar hırs inanç... dolusun, hoş. Peki resim dosyasını niye getirmedin?

Semih - Servis otobüsünde unuttum.

Öğretmen - O halde cezayı hak ettin. Teneffüste dışarı çıkmayacaksın.

Semih - Böööö!

HAKKARİ GÜMİGİLLİ İLKOKULU

Öğretmen - Mustafa yavrum, niye ödevini yapmadın?

Mustafa - Köyde çatişma çıkmıştır. Saklandım.

Öğretmen - Demek her an ölüm korkusuyla dolusun. Peki resim defterini niye getirmedin?

Mustafa - Bizde resim dersi yoktir. Ne resmi?

Öğretmen - Öyleyse cezayı hak ettin. Teneffüste dışarı çikacaksın.

Mustafa - Öğretmenim dışarda çatşma vardır. Vallaha bir daha yapmam.

Öğretmen - Çık dışarı.

Mustafa - Böööö!

İSTANBUL GÜRBÜZ EFE İLKOKULU

Öğretmen - Çocuklar tatilde nelere dikkat etmeliyiz, özellikle denize girerken. Evet Fahri.

Fahri - Deniz motorlarına, deniz kestanelerine dikkat etmeliyiz...Yüzme bilmiyorsak kolluk takmalıyız felan.

HAKKARİ GÜMİGİLLİ İLKOKULU

Öğretmen - Bir yılda kaç mevsim vardır çocuklar?

Mahmut - İki! Yaz, kış.

Öğretmen - İlkbaharı ve sonbaharı unutmayın

Mahmut - Unuttuk. Burda yaz geliyor sonra

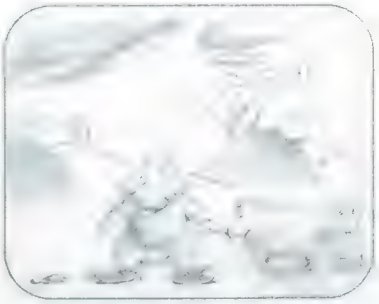

bakıyoz kış gelmiş, yollar kapanmış. Hani bahar nerde Yok.

Öğretmen - Peki yaz mevsiminde nelere dikkat etmeliyiz? Süphan , sen söyle.

Süphan - Sürü otlatırkene gurda guşa gaptırmamalıyız.Sürüyü çatışmada bıratıp telef etmemeliyiz.

Öğretmen - Telef olursa?

Süphan - Ya dağa çıkarız, ya gorucuya katılırız. Köye dönersek ağa bizi keser.

İSTANBUL GÜRBÜZ EFE İLKOKULU

Öğretmen - Çocuklar uzun tatil dönemine girerken son kez uyarıyorum. Dikkatli olun. Karşıdan karşıya geçerkeeen...

Ümit - Önce sola, sonra sağa, sonra tekrar sola bakacağız.

Öğretmen - Güzeel. Ayrıca denizde uzun süre kalmayacağız. Terli terli su içmeyeceğiz.

Gözde - Öğretmenim annemize, babamıza sormadan uzaklara gitmeyeceğiz dimi?

Öğretmen - Afferim Gözdee. Hadi bakalım yeni dönemde görüşmek üzereee.

HAKKARİ GÜMÜLGİLLİ İLKOKULU

Öğretmen - Çocuklar uzun bir tatil dönemine giriyorsunuz. Sizleri son kez uyarıyorum, dikkatli olun. Sabahlara davar gütmeye giderken...

Ahmet - Önce soldaki dağa, sonraki öteki dağa bakacağız. Çatışmadan şüphelenmezsek sürüyü otlatacağız. Heligopter, uçah neyin görürsek, çatışma vardır, akşama kadar pısacağız.

Öğretmen - Güzeeel. Çatışmada uzun süre kalmayacağıız, terli ya da tersiz mayına basmayacağız. Annemize babamıza sormadan...

Ferhat - Öğretmenim annemiz, babamız öldiyse?

Öğretmen - Kalan yakınlarla Diyarbakır'a göçeceğiz, büyüyüp İstanbul'da amelelik yapacağız.

Ferhat - Öğretmenim ben okuyacam, Hukukçu okuyacam. Abim dedi bana, oku, hukukçuluk oku dedi. Ben de hukuka gidicem, adaletin şefgatli kolunda avukat olacam.

Öğretmen - Silah sesleri yaklaştı. Benim kollarımda mefta olmadan sınıftan kacın. Sağ kalanlarla yeni dönemde konuşmak üzeree.

GÜNAYDIN ARKADAŞLAR!

KARAMİZAH MERKEZİ "KARİKATÜR

OKULU" ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

KARAMİZAH MERKEZİ "KARİKATÜR

ÇETİN EVYAPAN

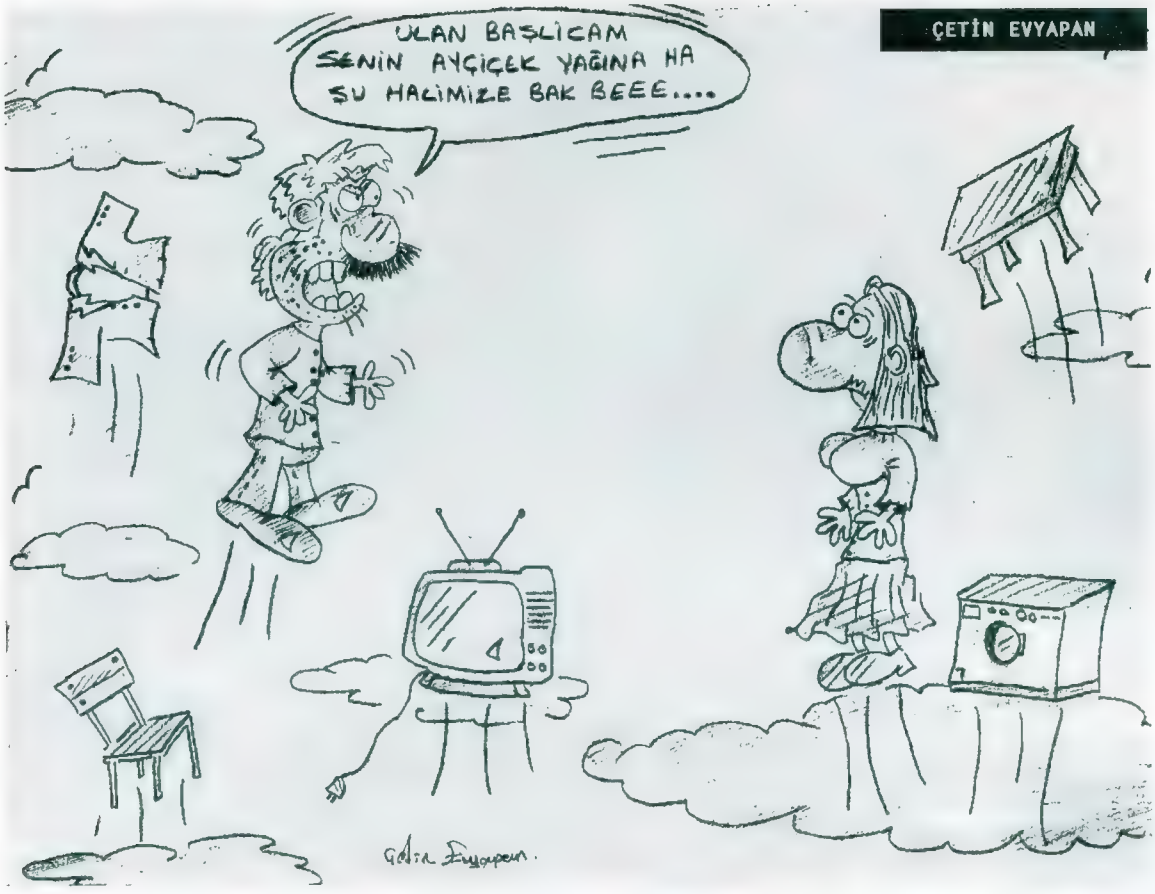

FARUK GÜNİNDİ

YUSUF KOT

OKULU" ÖĞRENCİ ÇALIŞMALARI

DERYA IŞIK ÖZBAY

TAHİR GÜNAYDIN

20,21,22 VE 23.SAYFALARDA YAYINLANAN BİLMECELERİN CEVAPLARI

1 Ağ
2 Ağaç kavunu
3 Ağız
4 Altın lira
5 Araba
6,7,8,9 Arı
9 Arı, bal
10 Asma kabağı, buz, kilim
11 Asma yaprağı, asma, üzüm, şarap
12 Ateş, duman
13 Gemi
14,15,16,17,18 Ay
19 Ay ve yıldızlar
20 Ayakkabı
21 Ayakkabı
22 Ayakkabıya çakılmış çivi
23,24,25,26 Ayna
27 Ayı
28 Ayva
29 Azrail
30 B. harfi... Çünkü sabunun ortasındadır.
31 Baca
32 Bal
33 Bal peteği
34 Balık
35 Balta
36 Baston
37 Baston
38 Baş
39 Baş ve organları
40 Beşik
41 Beşik
42 Biber
43 Bit
44 Bit
45 Bit
46 Bit
47 Bıçak
48 Boynuz
49 Böğürtlen
50 Buğday
51 Bulut
52 Burun
53 Buz
54 Ceviz
55 Ceviz
56 Ceviz
57 Ciğer
58 Çalı süpürgesi
59 Çam fıstığı
60 Çamaşır
61 Çarık
62 Çeşme
63 Çiğdem
64 Çilek
65 Çilek
66 Çilek
67 Çivi
68 Çivi
69 Çivi
70 Çivi
71 Çivi
72 Çivi, tahta, kiremit
73 Çıngırak
74 Çıkrık
75 Çıkrık
76 Çobam çarğı
77 Çorap
78 Çorap
79 Çorap şişi
80 Çorap şişi
81 Çut demiri
82 Dayak
83,84,85 Değirmen
86 Değnek
87 Delik
88 Densiz
89 Deniz kapağı, Göğe merdiven, Ölüme çare, Yumurtanın kulpu.
90 Deniz, minare, dünya

ALKIN

Beetle Bailey, çizgiroman kahramanı Örümcek Adam'ın başlığındaki gibi miğferlerinin altından asla görünmeyen gözleri ile Mort Walker'ın "HERKES"i olmuştur. Bizde yayınlanan bölümlerdeki adıyla Hasbi Tembeler, hep kestirme yollara kaçar, isteksiz bir karakterdir...

Hasbi tembe

MİZAH KÜLTÜRÜ

Mort Walker tarafından gerçekleştirilen ve 1950'de KFS tarafından satın alınan Beetle Bailey, yine bu firma tarafından sunulan son çizgiroman olarak kaldı. KFS imzasıyla uzun yıllar boyunca başka bir çizgiromanı piyasaya sürmedi. Aynı zamanda bu William Randolph Hearst'ün bizzat beğendiği son çizgiroman serisi olarak da bilinir. 3 Eylül 1950'de başlayan Beetle Bailey kısa zamanda en popüler çizgiromanlar arasına girdi. Uzun yıllar boyunca popülerlikte Peanuts'la ikinciliği paylaştı. Birinci sırada her zaman Blondie olmuştur. Camp Swampy'da (Bataklık Kampı) geçen bu 'ordu stripi'ndeki tiplemelerin sayısı çizgiromanlar arasında sayıca en çok olanlardır. Aşağı-yukarı 50 yıllık hareketli tarihi boyunca kamp içten veya dıştan herhangi bir saldırıya uğramadan, dokunulmadan kalmıştır. Stripin yerini belirtmek ya da bir takım konuları enjekte etmek dürtüsüne karşı koyan Walker'ın benzerlerinden uzak dünyası George Baker'ın Sad Sack'ından (Üzgün Çuval) ve Bill Mauldin'in Willie and Joe'sundan daha iyi sonuç almıştır.

Beetle Bailey, çizgiroman kahramanı Örümcek Adam'ın başlığındaki gibi miğferlerinin altından asla görünmeyen gözleriyle Mort Walker'ın 'HERKES'i olmuştur. Beetle Bailey otoriteye karşı koyar, hep kestirme

yollara kaçar. Ve Walker gibi o da isteksiz bir askerdir. Çavuş Orville Snorkel ise otorite figürüdür; Beetle Bailey'in sonsuza kadar sürecek antagonist'idir (karşıtı). Yiyecekten ve emir vermekten çok hoşlanır. Kızların yanında çok utangaçtır, tek bir gerçek dostu vardır: Çizgiromanların en komik köpeklerinden biri olan ve Beetle Bailey ile aralarında devamlı süren savaşa rağmen bu talihsiz ve bahtsız er için hainice sevgi duymaya devam eden bir sevimli köpek! Her yıl Beetle, çavuşu izinde eve götürür.

Bu stripte stilize edilen kaygan tarzdaki gag'lar kişiliklerin birbiri arasındaki ilişkilere dayanır. Kesinlikle hiç bir dıştan karakter ve yeni yerel tipleme işin içine sokulmamıştır. Beetle Bailey dünya çapında yaklaşık 1300 gazetede yayımlanmaktadır. Düzmecelere, oyuna, oyuncağa, bulmacaya ve diğer benzeri promasyonlara ilham kaynağı olmuştur. Üzerine bir düzine kuramsal kitap yazılmıştır. Bir seri çizgifilmi çekilmiştir. Ancak sanatsal ve ticari açıdan başarısız sayılan çizgifilmlerdir.

lliği bıraktı!

Diğer karakterlerin arasında başta; General Halftrack vardır. Anlamsız otoritenin yaşlı sembolüdür. Chaptain Staneglass son derce etkisiz ama sevilebilirdir. Beetle'in dostu Killer Diller (Öldüren, parçalayan) kendini kadınların erkeği ilan etmiştir. Tombiş Plato, entellektüeldir ve Zero ise, hep deneyip kesinlikle ve asla iyi bir şeyler yapmayı başaramayan 'kasabanın aptalı'dır. Teğmen Sonny Fuzz, punk bir yükselme meraklısıdır, aslında bu tip Walker'ın o rütbeye geldiğinde kendi şişmiş başıyla ilgili duyduğu üzüntü tarafından ilham alınarak yaratılmıştır. Diğer teğmenin ismi ise Flap'tır. O Afro saçlı siyah bir memurdur. Kendi ordusunu yönetiyormuş gibi görünür ve Bayan Buxley; General Halftrack'ın sekreteridir. Strip onun sayesinde bir seferde birkaç haftalık gag'lar (mizahi durumlar) yakalar.

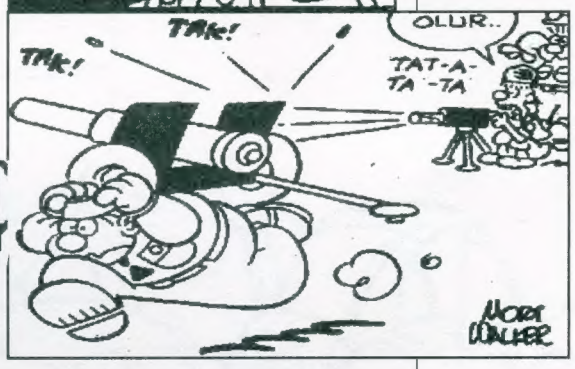

Uzun yıllar "Gırgır" dergisinde yayınlanan ve "Hasbi" ismiyle bir nevi yerlileştirilen Beetle Bailey tüm dünyada sevilen bir karakterdir.

BİR ÇİZGİ USTASI

SEMPE

karikatürün de okulu mu olur?

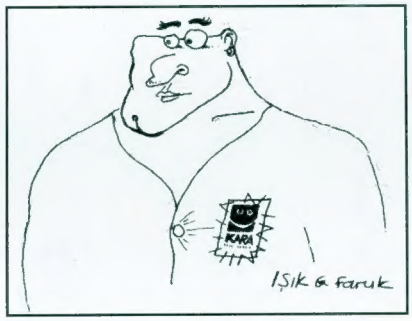

OLDU!

KARA
mizah merkezi

KARA MİZAH MERKEZİ

Başvuru: Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi, Tünel İstanbul
Tel: 0212. 293 12 70 (3 hat), Fax: 0212. 293 12 73

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI KARAMİZAH MERKEZİ AYLIK YAYIN ORGANIDIR

YIL 1
SAYI 11
1999

MİZAH KÜLTÜRÜ

KARA mizah mecmuası "BU DERGİ SİZİNDİR. ALABİLİRSİNİZ!"

"DÜNYACA ÜNLÜ SİHİRBAZLAR KRALI MANDRAKE VE DÜNYASI"